

**HET BELGISCH LEGER IN HET MEETJESLAND TIJDENS DE
DUIJSE INVAL IN 1914.**

door ROGER MOELAERT

HOOFDSTUK I: TOT DE EVACUATIE V/D VERSTERKTE VESTING ANTWERPEN
(4 AUGUSTUS TOT 6 OKTOBER INBEGREPEN)

A INLEIDING

*In 1914 moeten we rekening houden met een viertal grote entiteiten:
de BURGERWACHT of GARDE CIVIQUE, een lichtingsleger dat uit leden van de burgerij bestond en als een tegenpool van het gewone leger was opgericht, dat voornamelijk uit proletariërs was gevormd. Hierbij rekenen we ook het VRIJWILLIGERSKORPS. De burgerwachten behoorden tot twee bannen; de eerste groepeerde de mannen van 21 tot 32 jaar, de tweede deze van 32 tot 40 jaar.¹
het VELDLEGER (117 000 manschappen) verdeeld over zes legerafdelingen (LA) en de aanvankelijk enige cavaleriedivisie. (CD)
het VESTINGLEGER (90 000 manschappen) dat de forten van Antwerpen, Luik, Namen, enz.... had bezet.*

de FRANSE en BRITSE legereenheden die ter hulp waren gestuurd.

Grosso-modo is het Meetjesland het toneel geweest van:

- bewakingsopdrachten door de burgerwachten uitgevoerd
- de doortocht van de Belgische troepen waarbij het merendeel van het leger er voor enkele uren gelogeed was in afwachting van vervoer per trein; de bereden troepen trokken het zelfs, met enkele korte haltes, op een paar dagen door in hun aftocht naar de IJzer
- de doortocht van Franse en Britse troepen, per trein en te voet, met sporadisch een
- stellingname van een kleine eenheid en voor een zeer korte duur
- een kortstondige werkelijke frontvorming bij het zeekanaal Gent-Terneuzen en op het Schipdonkkanaal door eenheden van de cavalerie; met soms korte verdragingsmanoeuvres

B DE BURGERWACHT

Tussen 4 augustus, dag van de Duitse inval in België, en 21 AUGUSTUS, datum van de eerste afschaffing van deze troepen, voerden de burgerwachten van beide Vlaanderen dag en nacht bewakingsopdrachten uit bij allerlei kunstwerken als spoorwegen en spoorweginstallaties, bruggen, toegangswegen tot steden, enz... Zo o.m. in Eeklo, Gent, Brugge, ... en dit tegen de vijandelijke raids van de Uhlanen. De burgerwachten van beide Vlaanderen stonden toen onder bevel van luitenant-generaal Keucker de Watlet.

Aanvankelijk waren de meeste wachten echter nog in hun eigen stad, o.m. Eeklo, Brugge, Oostende...

In de nacht van 19 op 20 augustus kwamen talrijke burgerwachten van Brussel en omgeving uit het Noordstation in Gent aan. Een paar dagen eerder was reeds een brigade vrijwilligers enkele dagen in Gent geweest maar ze was nadien er slechts voor een deel gebleven; de rest was naar Eeklo, Sint-Niklaas en elders doorgestuurd.

De burgerwachten uit Brussel werden overigens ook nu naar Eeklo doorverwezen. Dit gebeurde omdat in de nacht van 21 op 22 augustus een telegram was gekomen waarbij werd bevolen de burgerwacht van beide Vlaanderen te ontbinden. De wapens moesten ingeleverd worden wat ook gebeurde. De gardes civiques, zo waren ze in Vlaanderen het best bekend - de ouderen spreken er nu nog zo over - werden toen meestal naar huis gezonden! Maar zeer kort nadien, namelijk al op 25 AUGUSTUS, werd door de minister van oorlog de heroprichting bevolen!

Luitenant-generaal Clooten was sinds 22 augustus MILITAIR GOUVERNEUR geworden over het NIET DOOR DE VIJAND BEZET GEBIED. Hij kreeg het bevel binnen dit gebied over alle korpsen buiten deze van het geregeld leger om. Dit NIET BEZET GEBIED stemde toen overeen met het deel van ons land links van de Schelde gelegen of met andere woorden de provincies Oost- en West-

---

¹ Ook kleinere gemeenten hebben burgerwachten gehad. Zo vertelt men te Knesselare dat enkele notabelen onder de leiding van de veldwachter eens naar Hoekstraatbrug trokken voor een schietoefening.

In Poeke werden er 47 opgeroepen en waren er nog enkele vrijwilligers (I. HOSTE en L. STOCKMAN: Geschiedenis van Poeke, p. 320)

In deze studie is de burgerwacht stiefmoederlijk behandeld; het archief daarover is te zeer verspreid

Vlaanderen. Hem was vooral de taak toegewezen dit gebied van de al te opdringerige Uhlanen te vrijwaren.

Zo was er op 24 augustus een raid van de Uhlanen op het station van Aalter; de spoorlijn werd er over een lengte van tweehonderd meter opgeblazen. Ze vertrokken via de Brugsevaart in de richting van Maria-Aalter na vernietigen van de telefooncentrale die toen in de stationsgebouwen was ondergebracht. De groep is later krijgsgevangen genomen.²

Op 7 september had het eerste gevecht bij Melle plaats en generaal Clooten deed de troepen van de burgerwacht daarom Gent verlaten; men trok naar de linker Scheldeoever. Het hoofdkwartier van generaal Clooten kwam die avond naar Eeklo. In een brief dd. 7/8 september schrijft Clooten dat de burgerwachten van Gent langs de spoorlijn Eeklo-Antwerpen de wacht optrekken te Wachtebeke, Zelzate, Assenede, ... om het vervoer van de 4de Legerafdeling, waarover verder sprake, te beschermen.

Generaal Keucker de Watlet schrijft inderdaad dat zijn troepen vanaf 10 september en dit tot 28 september de spoorlijn Antwerpen-Brugge bewaakten. Ze lagen blijkbaar van Maldegem tot Kemzeke. De agglomeraties langsheen het traject waren door hen in verdediging gebracht. Andere eenheden van hem legden bruggehoofden aan in Zelzate, in Terdonk, in Langerbrugge en in Meulestede, alle dus langsheen het zeekanaal Gent-Terneuzen, en ze bezetten deze ook daadwerkelijk..

Het HK van Keucker de Watlet was eerst in Eeklo, maar werd later naar Zelzate overgebracht. Eén wachtbataljon van de burgerwacht van Gent bleef na 28 september nog verder bij deze bruggen (Terdonk, Langerbrugge en Meulestede) De twee andere bataljons werden naar een positie gebracht lopend van Nevele over Lotenhulle, Hansbeke en tot bij Aalter. Men lag dus Z.O. gericht. De brug van Nevele over het Schipdonkkanaal werd bv. toen door hen bewaakt. Het HK kwam nu naar Landegem.

Op 9 september vinden we een treffen tussen een vijandelijke patrouille en een burgerwachtpatrouille van de Jagers van Gent, dit nu precies in Nevele. Het Eskadron van Puck Chaudoir (Garde civiques à Cheval de Liège) was op 7 september ook uit Mariakerke bij Gent weggetrokken en ging naar Ruiselede. Het was middernacht toen ze daar arriveerden. Ze werden bij de zusters in het klooster ondergebracht waar ze voedsel kregen en... de bedden van de pensionnaires, wat te klein uiteraard, ter beschikking hadden ! Te Ruiselede lagen toen eveneens de Garde à Cheval de Bruxelles, het Eskadron Maria-Hendrika van dezelfde afdeling en het Eerste Half Regiment Chasseurs à Pied de Bruxelles.

Op 10 september was er zelfs een klein treffen in Poeke. Het Eskadron Puch Chaudoir snelde er ter hulp bij een peloton wielrijders ! Op 4 oktober gaf generaal Clooten bevel om het wachtbataljon van Gent bij de bruggen op het zeekanaal Gent-Terneuzen weg te trekken. Het werd nu bij het kanaal van Roeselare (=Mandel) gelegd. Die 4de oktober vertrok ook een trein met burgerwachten vanuit Gent naar Aalter. Het HK van Keuckler ging die dag ook naar Tielt

C DE 4de LEGERAFDELING

De troepen van de Vesting Namen, van het veldleger afgesneden, (o.m. de Vierde Legerafdeling) trokken door Frankrijk en kwamen in Le Havre terecht. (Défense de la Position Fortifié de Namur ...)

Van hieruit vertrokken dan :

- vier boten op 1 september naar Oostende (aankomst 2/9)
- drie boten op 2 september naar Zeebrugge (aankomst 3/9)
- één trein via Dieppe naar Oostende en Antwerpen (aankomst 8/9)
- nog twee boten op 7 september naar Zeebrugge (aankomst 8/9)

Op 8 en 9 september is men dan van de kust met twaalf treinen naar Antwerpen vertrokken en dit via de lijn Brugge-Eeklo. De 13de Gemengde Brigade (generaal-majoor Teyszersky) van deze 4de Legerafdeling werd door generaal Clooten aangewezen om de spoorverbinding Oostende/Brugge/Eeklo te bewaken . Zo zien we het 13de Linie (kolonel de Werchin) telkens met een van zijn drie bataljons de genoemde steden bezetten. Men bleef er blijkbaar tot 13 september. Dan pas vervoegde het 13de Linie (reeds samengevoegd met het 33ste) de Versterkte Stelling Antwerpen.

² O.m. het Liber Memorialis van de parochie Sint-Maria-Aalter. Ook een familielid van mij, stationsbediende te Deurle, werd bij een onverhoedse aanval van de Uhlanen in een bijgebouwtje van het station opgesloten. (dd. ?)

D DE ROYAL NAVAL DIVISION (generaal Paris)³

Op 1 oktober waren de Belgen begonnen met te Antwerpen de depots te ontruimen en een "Bevoorradingsbasis Oostende" in te richten. Vijf treinen die dag uit Antwerpen, via Gent, Aalter, Brugge. Op 2 oktober bolden er al 29 en op 3 oktober 20 ! Bovenop overigens nog 13 buiten planning! Vanaf 5 oktober lag het 3de Lansiers ter bescherming in een wijde boog omheen Oostende: het 4de Eskadron zo te Maldegem, het 1ste te St.-Joris-ten-Distel, het 2de te Zwevezele en het 3de te Esen.

Winston Churchill, First Lord of the Admiralty, had op 2 oktober in Londen van lord Kichener (minister van Oorlog) vernomen dat men Antwerpen zou ontruimen. Hierop besloot het British Government, onder zijn impuls, om de Royal Marine Brigade, reeds in de nacht van 19/20 september in Duinkerken aan wal gezet, en op 28 september bij Cassel ondergebracht, naar Antwerpen over te brengen.

Het verkeer op de lijn Sint-Niklaas /Gent, waar de treinen met een interval van vijf minuten afvoerden naar de nieuwe basis Oostende, werd op 4 oktober tussen 01.30 u. en 08.45 u. onderbroken voor de aanvoer van de Royal Marine Brigade uit Gijvelde ! Vergeten we niet dat de spoorwegen in het Waasland enkelsporig zijn ! Dan toch nog negentien treinen in de richting van de kust.

Op 4 oktober toen het British Gouvernement in elk geval het leger langer in de Versterkte Stelling Antwerpen wilde houden, schreef ons Groot Hoofdkwartier (voortaan hier als GHK aangegeven) om 22.00 u. overigens voor om vijf munitietreinen en eveneens drie sanitaire treinen weer vanuit Zeebrugge naar Sint-Niklaas te sturen. In totaal bolden er in die nacht van 4 op 5 oktober twaalf treinen terug in de richting Antwerpen. Op 5 oktober, na 13.00 u., toch nog vijf treinen richting kust. Vanaf 17.45 is dan het verkeer gestremd om de voorrang te verlenen aan de aanvoer van de andere Naval Brigades uit Duinkerken. De lege treinstellen spoorden steeds via Zelzate/Moerbeke/St.-Niklaas terug.

E DE ONAFHANKELIJKE CAVALERIEBRIGADE (kolonel Cumont)⁴

Om de aftocht van het leger beter te kunnen dekken werd op 4 oktober te Lokeren de Onafhankelijke Cavaleriebrigade gevormd.. Ze bestond uit de regimenten van het 2de Lansiers en het 1ste en 4de Jagers te paard. Verder zijn daarbij nog de Eerste en Tweede Compagnie Wielrijders, twaalf automitrailleuses van de 3de en 6de Legerafdeling afkomstig, en o.m. een Transportkorps.

De staf komt op 5 oktober om 15.00 u. in Aalter aan samen met het 4de Jagers te Paard. «Als gevolg van een order van generaal Clooten zal het 4de Jagers te Paard die dag zijn order van 21.45 u. uitvaardigen waarbij het in de morgen van 6 oktober twee van zijn eskadrons naar Knesselare zal sturen samen met twee automitrailleuses en twee pelotons wielrijders. Ook één eskadron moet naar Zomergem vertrekken.

Vanaf 06.30 u. zal alles in bewaking zijn opgesteld.» (ingekort order 4 JP).

³ De 1st Naval Brigade, de 2nd Naval Brigade en de Royal Marine Brigade vormden naderhand de Royal Naval Division onder bevel van major-general Paris.

⁴ De gegevens over de Onafhankelijke Cavaleriebrigade berusten in hoofdzaak op een getypt verslag van kolonel stafadjunct de Longueville over het 4de Jagers te Paard, opgemaakt te St.-Pierre-Broucq op 17 mei 1916. (CHD/fonds Peteau, doos 4, farde 26)

F HET ONTRUIMEN VAN DE VERSTERKTE STELLING ANTWERPEN (6 OKTOBER)⁵

Op zes oktober wordt de toestand echter hachelijk. Bij Lier moeten de Belgen wijken. Bij Dendermonde dreigt men over de Schelde te komen ! De verdedigingsraad in Antwerpen die dag om 16.00 u. samengeroepen (Churchill was aanwezig) besluit tot de aftocht van de troepen. Z.M. koning Albert geeft bevel tot ontruiming van de VERSTERKTE STELLING ANTWERPEN, op de 2de Legerafdeling (luitenant-generaal Dossin), wat vestingstroepen en de Royal Naval Division na. Zij bleven onder commando van generaal Deguise en verdedigen, samen met de vestingstroepen, f de VESTING ANTWERPEN. Dit is de veiligheidsgordel, m.a.w. de bekende forten 1 tot en met 8 en hun tussenliggende sectoren met eventueel de al dan niet aanwezige redoutes.

Het Eerste Eskadron/4de Jagers te Paard vertrok, zoals gezegd vanuit Aalter, naar Zomergem; luitenant Coomans ervan logeerde bv. bij de griffier. Het stuurde tevens patrouilles ten zuiden van de spoorweg via Bellem, Kranepoel, Lotenhulle, Nevele en Hansbeke. Alles bleek er kalm te zijn. Het Tweede en Derde Eskadron verlieten ook Aalter voor Knesselare en kwamen er om 07.30 u. aan. Ook de CP van het regiment kwam naar daar.

In de vroege voormiddag kreeg het regiment in Knesselare het brigadebevel door: «De staf v/d Onafhankelijke Cavaleriebrigade, het 1ste Jagers te Paard met 4 eskadrons, drie automitrailleuses, één peloton wielrijders en één batterij te paard, worden te Ursel ondergebracht.

Het 2de Lansiers zal één eskadron in Wingene détacheren samen met één automitrailleuse en één peloton wielrijders; eveneens één peloton wielrijders en een groep van twee eskadrons met twee automitrailleuses te Aalter. Dit alles dus voor verre verkenningen. Het 4de Jagers te Paard fungeert als voorheen.

De spoorlijn is door 300 vrijwilligers bewaakt vanaf kp.115 (=Steenbrugge) tot kp.101 (=Maria-Aalter) Eveneens 300 vrijwilligers bij de kunstwerken vanaf Landegem tot Gent-St.-Pieters. Tevens zijn nog eens in Eeklo 800 vrijwilligers ter beschikking.» (ingekort order)

Dezelfde dag neemt kolonel Haegemans in Ursel effectief het bevel over de Onafhankelijke Cavaleriebrigade op zich.

HOOFDSTUK II :TOT DE VAL VAN DE STAD ANTWERPEN (7 EN 8 OKTOBER)

WOENSDAG 7 OKTOBER

DE FRANSEN TER HULP⁶

De Brigade Fuseliers Marins onder vice-admiral Ronarc'h zal die dag in de omgeving van Parijs vertrekken. De voertuigen volgden de gewone weg; de rest kwam met zeven treinen over Duinkerken, Veurne, Deinze, Gent.

Hier kreeg men op 8 oktober om 10.00 u. ONVERWACHT bevel uit te stappen.

DE BRITTEN⁷

De 7th Division (major-general T.Carper) zette in de vroege morgen in Zeebrugge haar laatste manschappen aan land.

Met treinen vertrok de ganse divisie naar Brugge. In de nacht was ze integraal in de stad en omgeving ondergebracht.

---

⁵ De verdediging van de VERSTERKTE STELLING ANTWERPEN berustte op:

-een Hoofdverdedigingslijn (een vijftiental forten op 9 à 16 km afstand van de buitenrand van de agglomeratie, o.m. Breendonk, St.-Kathelijne-Waver, enz...

-een Veiligheidsgordel (de gekende forten 1 tot en met 8)

-de Oude Vestingsgordel uit 1859.

⁶ Deze brigade bestond uit twee marsregimenten van elk drie bataljons van weer elk vier compagnieën van 250 manschappen en twee secties mitrailleuses; daarbij nog één compagnie mitrailleuses en twee afdelingen ambulances. In totaal 170 officieren en 6500 mariniers en manschappen.

⁷ Deze divisie bestond uit de 20th, 21th en 22nd Infantry Brigades ; Royal Field Artillery brigades ; Engineers Field Companys; 7th Signal Company, enz...

DE BELGISCHE STRIJDKRACHTEN

Troepen onder generaal Clooten:

Wegens verkrege inlichtingen uit Deinze en Ingelmunster, in verband met een dreiging door Duitse troepen aldaar, werden de eenheden uit Aalter er op uitgestuurd.

In Knesselare ontving men dan ook om 11.40 u. bevel om de vrijgekomen plaatsen in Aalter te gaan betrekken.

De automitrailleuse uit Knesselare trok evenwel voor bewakingsopdrachten naar St.-Elooisvijve.

Voor wat de burgerwacht betreft zien we dat de groepering Wouters, volgens generaal Clooten althans, nu op een lijn van Kaprijke over Eeklo en Aalter tot Lotenhulle ligt.

De groepering De Coune zou het Afleidingskanaal van de Leie bewaken.

De gewone legerafdelingen:

Enkel van de 6de Legerafdeling (de 18de en 19de Gemengde Brigades) weten we dat ze die avond bevel kreeg om naar de streek W. van Lokeren te trekken en dan evt. verder over Lokristie, Zeveneken en Langerbrugge, om west van het zeekanaal Gent-Terneuzen te stationeren.

In de nacht van 7 op 8 oktober zijn dan nog van de:

* 1ste Legerafdeling, het 2de en 22ste Linie, alsmede het 3de en 23ste Linie vanuit St.-Niklaas per trein naar Oostende overgebracht

* 3de Legerafdeling, het 9de en 14de Linie eveneens vanuit St.-Niklaas maar respectievelijk naar Houtave en Jabbeke vervoerd

DONDERDAG 8 OKTOBER

Het Belgisch Groot Hoofdkwartier komt om 08.00 u. uit St.-Niklaas in het gemeentehuis in Zelzate aan. Z.M. de koning logeert in de woning van brouwer De Clercq.

De spoorwegstations qua bevoorrading voor de dag zijn: 1ste LA, Wachtebeke; 3de LA, Terdonk; 4de LA, Waasmunster; 5de LA, Zelzate; 6de LA, Beervelde; Cavalerie, Sleidinge.

Omstreeks 8 oktober evacueerden alle legerafdelingen nog hun gekwetsten op het Rode Kruis in Eeklo en/of het Militair Hospitaal in Brugge.

DE FRANSEN

De Fuseliers Marins, waarvan het gros in de nacht van 8 op 9 oktober in Gent aankwam, werden ingeschakeld in de verdediging GOUDEN HAND-DESTELBERGEN-HEUSDEN (1ste Rgt) en KWATRECHT-GONTRODE (2de Rgt.).

Hun bevoorradingstreinen lagen bij de noordelijke uitgang van Gent op de weg naar Mariakerke.

Bij Antwerpen was ook een geblindeerde Franse bagagetrein, met twee houwitser 20 cm die slechts de mogelijkheid hadden van tien "degrés" links en rechts van de railrichting te vuren.

Tevens twee Engelse met zes kanonnen 12 cm (Marine) maar met Belgisch personeel.

Ze werden de 8ste naar Gent overgebracht. Het GHK vroeg toen aan de directie van de spoorwegen waar deze evt. op een zijspoor in veiligheid konden worden gebracht. Men antwoordde in Aalter, Beernem, Jabbeke, en telkens met de mogelijkheid tot twee stellen.

DE ENGELSEN

Wegens de Duitse dreiging vanuit de richting Rijsel verliet de 7th Division Brugge om de verdediging van Oostende op zich te nemen, waar vanaf 04.00 u. de ontschepping van de 3rd Cavalry Division (major-general J. Byng), uit Dover overgevaren, was begonnen.⁸

Deze laatste kreeg 's anderendaags opdracht om de spoorlijn Brugge-Gent te bewaken.

Maar... is dit wel gebeurd?

DE BELGISCHE STRIJDKRACHTEN

Troepen onder generaal Clooten

De Onafhankelijke Cavaleriebrigade vaardigde in Ursel haar order van 00.50 u. uit:

«Ze zal zich om 04.00 u. verplaatsen (gedeelten naar Zeveren, Ruiselede, bij Tielt, etc...)

⁸ O.m. 6th and 7th Cavalry Brigade and Royal Horse Artillery, ...

Het HK zal om 04.00 u.ophouden met functioneren in Ursel en zal (voorlopig) in het gemeentehuis van Aalter worden ondergebracht.» (ingekort)

Het Eerste Eskadron / 4de Jagers te Paard verliet zo Zomergem voor Ruiselede.En ook Knesselare werd dus verlaten.Het 2de Lansiers vertrok naar Vinkt.

Verder is geweten dat een trein met burgerwachten van Gent naar Aalter is gekomen .
De bagagetrein, alias tros van de cavalerie, was in de nacht van 8 op 9 oktober in Wondelgem.
De geregelde troepen

Van de Eerste Legerafdeling is de 4de Gemengde Brigade (4de en 24ste Linie) naar de streek van Gent overgebracht en werd oost van de stad in de al vernoemde verdedigingslijn ingeschakeld.

In de loop van de nacht van 7 op 8 oktober zal ook de 2de Gemengde Brigade ervan (2de en 22ste Linie) per trein naar Gent-St.-Pieters komen en verder dan over Brugge naar Oostende sporen.

Ook haar 3de Gemengde Brigade (3de en 23ste Linie) vertrekt vanuit St.-Niklaas per spoor naar Oostende.In de late namiddag zal ze al in Vlissegem worden ondergebracht.

De bereiden troepen van deze Eerste Legerafdeling, die langs de gewone weg de verplaatsing deden, lagen in de nacht van 8 op 9 nog in Boekhoute.

De 5de Legerafdeling (1ste, 16de en 17de Gemengde Brigades alsook de 20ste Gemengde Brigade van de 6de Legerafdeling en wat andere troepen) vertrekt te voet over Vrasene/St.-Gillis-Waas/Stekene/Moerbeke en Wachtebeke naar Zelzate.Volgens diverse getuigenissen was het een zeer zware mars !

Men ging kantonneren in Ertvelde, Assenede, Oosteeklo en Zelzate zelf.
Dus west van het zeekanaal Gent-Terneuzen.

De 6de Legerafdeling, met enkel nog de 18de en 19de Gemengde Brigade, marcheert die dag langs de zuidelijke verkeersader in het Waasland, naar gebieden west van Lokeren.

In een volgende etappe zou men dan trachten west van het zeekanaal Gent-Terneuzen te geraken.

Het Transportkorps/2de LA lag in Bassevelde en de brugslagelementen/2de LA, in deze kolonnen meegekomen, zijn in Oosteeklo ondergebracht

In de namiddag wordt de aftocht uit Antwerpen beslist !

Om 17.15 u. ontving de Engelse opperbevelhebber in Brugge een telegram uit Londen waarin bevolen werd om voorzorgen te nemen voor de aftocht van de Belgisch-Britse eenheden uit Antwerpen.

De Royal Naval Division, die over geen vervoer beschikt, dient per spoor overgebracht te worden.

De 7th Division moet samen met de 3rd Cavalry Division deze aftocht beschermen maar ook de Belgisch-Franse troepen op de verdedigingslijn ten zuidoosten van Gent bijstand verlenen !

Generaal Deguise, bevelhebber van de Vesting Antwerpen, werd verwittigd en gaf om 17.30 u. de nodige bevelen voor het afmarcheren van de 2de legerafdeling en de drie brigades van de Royal Naval Division in de volgende nacht.

Ons GHK stelde de fameuze brief van Zelzate op, die generaal Deguise pas bereikte om 23.15 u. als deze al in Kallo op de linkeroever was aangekomen.

Hierin was o.m. aangegeven dat de treinen voor de Engelsen in St.-Gillis-Waas zouden stationeren.

Maar... de Engelsen waren door hun staven ervan verwittigd dat hun treinen in Beveren-Waas stonden opgesteld !

Het zal pas op 9 oktober om 02.30 u. aan de Engelsen bekend worden waar nu precies de treinen hen opwachtten !

De stations voor bevoorrading zijn nu alle west van het zeekanaal Gent-Terneuzen gelegen:
1ste LA: Steenbrugge; 2de LA, Zelzate; 3de LA, Eeklo; 4de LA, Waarschoot; 5de LA, Maldegem;
6de LA, Aalter; Cavalerie, Hansbeke.

Het GHK heeft ook om 18.00 u. aan de drie Legerafdelingen nog in het Waasland gestationeerd, bevolen om in de nacht van 8 op 9 oktober volgende verplaatsingen te doen:

-de 4de Legerafdeling (8ste, 10de, 13de en 15de Gemengde Brigade) via de marsweg Eksaarde/ Wachtebeke /Terdonk/Kluizen (Zaffelaredorp vermijden).

De kantonnementen zouden worden: Kluizen, Sleidinge en Waarschoot.

-de 3de Legerafdeling (o.m. het 11de en 12de Linie en de 15de Gemengde Brigade met het 1ste en 4de Jagers te Voet) via Lokeren/weg naar Gent tot kp.11 900/toren Zaffelare/ Hijfte/Oostakker/ Langerbrugge en Evergem.

De kantonnementen zouden Evergem, Wondelgem en gehuchten van Sleidinge worden.

-de 6de Legerafdeling moest van de omgeving van Lokristie, waar ze inmiddels met haar 18de en 19de Gemengde Brigade was aangekomen, verder marcheren via Gent en Vinderhoute.

Men kreeg als kantonnementen de dorpen Vinderhoute zelf met Lovendegem, Merendree en Hansbeke toebedeeld.

HOOFDSTUK III: DE AFTOCHT NAAR DE IJZER EN DE BEVEILIGING VAN DEZE AFTOCHT (9 TOT EN MET 13 OKTOBER)

VRIJDAG 9 OKTOBER

Het GHK met Z.M. de koning is vanaf 09.00 u. in Eeklo in het vredegericht ondergebracht.

De nacht van 8 op 9 oktober bracht het koninklijk paar in de woning van bestendig afgevaardigde de heer L. Pussemier op de Boelare door.

Hare Majesteit de koningin bracht een bezoek aan de gekwetsten in het Instituut O.-L.-Vrouw -ten-Doorn. Daar was blijkbaar een hospitaal van de 3de Brigade Vrijwilligers ondergebracht. (Meetjeslands Koningsboek)

DE FRANSEN TROEPEN

De laatste Fuseliers Marins zijn nog in de nacht van 8 op 9 oktober in Gent-St.-Pieters aangekomen.

DE BRITSE TROEPEN

De Royal Naval Division (ong. 10 000 manschappen) heeft in de nacht van 8 op 9 oktober de Vesting Antwerpen verlaten. Dit dus samen met de 2de Legerafdeling van generaal Dossin.

Ze komen aan in Beveren-Waas en vinden er hun treinen niet! Men marcheert verder naar St.-Niklaas.

Om 02.30 u. pas is generaal Paris op de hoogte van de voorziene opstapplaats in St.-Gillis-Waas (fameuze brief van Zelzate) en ze zetten dus hun weg verder.

De eerste troepen zullen bij dagdagen instappen in vijf treinen; de rest van de treinen wordt met vluchtelingen volgestouwd. De laatste trein verliet St.-Gillis om 09.00 u. Acht bataljons zijn zo naar Oostende overgebracht.

De treinen kwamen in Zelzate door tussen 08.30 u. en 14.08 u.

Om 15.00 u. waren in Zelzate nog 3000 manschappen te vervoeren, Engelse mariniers plus troepen van de 2de Legerafdeling. Er waren daarvoor in dit station nog vijf treinstellen beschikbaar.

Toch berekent men een verlies van 2620 mariniers; ofwel krijgsgevangen genomen, ofwel naar Nederland gevlucht en daar wegens de neutraliteit van dit land geïnterneerd.

Een groot gedeelte van de 7th Division is ondertussen per trein uit Oostende naar Gent overgebracht en grotendeels ingeschakeld in de verdedigingslijn ten zuidoosten van Gent naast de Fransen en de Belgen.

DE BELGISCHE STRIJDKRACHTEN

De troepen onder generaal Clooten

Deze troepen opereren nu hoofdzakelijk buiten het Meetjesland. Deinze, Tielt, Vinkt en Nevele als de meest nabije plaatsen. We laten er ons hier voorlopig dus niet mee in. Wel heeft Puck Chaudoir o.m. in Ruiselede uit een peloton van het 1ste Eskadron/8ste Huzaren enkele krijgsgevangenen gemaakt.

*De Tweede Legerafdeling (generaal Dossin) met de 5de,6de en 7de Gemengde Brigade.
De eerste troepen ervan bereikten Zelzate in de avond;de laatste in de nacht van 9 op 10 oktober.*

Het HK/2de LA was om 16.30 u. al in Zelzate aangekomen.

Van de aanvankelijk 14 000 strijders waren er nog 6 000 aanwezig !

De verplaatsing van de 3de,4de,5de en 6de Legerafdelingen.

Het GHK gaf om 15.30 u bevel om de geciteerde legerafdelingen,nu alle west van het zeekanaal Gent-Terneuzen gelegen,te verzamelen

Volgens dit order zullen:

-de bereden troepen van de diverse legerafdelingen morgenvroeg langs de gewone wegen verder trekken.

-de troepen te voet en de door honden getrokken zware mitrailleurs in de nacht van 9 op 10 per trein overgebracht worden;dit vanuit de volgende stations:

5de LA:Zelzate en Assenede

3de LA:Drongen

6de LA :Hansbeke

4de LA :Aalter

De cavalerie zal zich op de westelijke oever van het zeekanaal Gent-Terneuzen terugtrekken via Langerbrugge,wanneer ze dat opportuun zal vinden,en na verwittigen van het GHK.

Tot nader order zal ze de westelijke oever aan de vijand ontzeggen om zo de terugtocht van de 2de Legerafdeling op Eeklo te dekken.

De 4de LA zal de brug van Terdonk opblazen;de 2de LA deze van Zelzate.

De cavalerie zal dan hetzelfde doen in Langerbrugge.

De 3de,4de en 6de LA zullen dus de lijn Gent/Brugge/Torhout gebruiken.

Generaal Dossin kreeg daarom enkel de opdracht om het instappen van de manschappen van de 5de LA in de stations van Zelzate en Assenede te beveiligen.

Voor nagenoeg alle legerafdelingen vergde dit nog maar eens een lastige etappe naar hun opstapplaatsen.

Voor de verplaatsing van iedere legerafdeling waren acht treinen voorzien.

Er zijn evenwel serieuze vertragingen te verwachten,vnl.bij Aalter,wegens het feit dat de 7th Division uit Oostende met een groot gedeelte naar Gent spoort.Andere delen van de 7th Division en de 3rd Cavalry Division komen overigens ook uit Oostende tot de omgeving van Brugge.

Tot overmaat van ramp is een defecte locomotief ten oosten van Gent dan nog oorzaak van zes uur vertraging !

De Directie van de Spoorwegen (DCF) verliet in de morgen van 9 oktober Zelzate voor Eeklo.

Om 16.00 u. was de verbinding Moerbeke met Stekene,enz...verbroken.Het stationspersoneel trok er weg.

In Wachtebeke gebeurde het iets later,nl.om 16.30 u.

De brug over de Durme in Lokeren ging om 18.00 u. de lucht in !

Dekkingstroepen van de cavalerie (generaal De Witte)

De generaal had aanvankelijk het plan opgevat zijn divisie naar Kluizen over te brengen.Toen dit plan in uitvoering was gaf het GHK hem echter bevel op de oostelijke oever van het zeekanaal Gent-Terneuzen te blijven.Zijn bevoorradingsstreinen waren al sinds 8 oktober in Wondelgem gestationeerd.

Een groepering gidsen (1ste Gidsen,een compagnie wielrijders,automitrailleurs en een batterij bereden artillerie) kwam van Melle over Gent,Wondelgem en Evergem naar Wippelgem.

Van het 2de Gidsen liggen in de namiddag tot 17.30 u het 1ste en 3de Eskadron in Wachtebeke.

Dan komen ze over Terdonk eveneens naar Wippelgem.Het 4de Eskadron bij Kalvebrug had in de duisternis wel de verbinding verloren en is op Zelzate afgetrokken.Ze logeerden nadien in Assenede.Het 2de Eskadron ging over Overslag en Zelzate en bracht eveneens de nacht in Assenede door.

Pas 's anderendaags is gans het regiment voor een nieuwe opdracht in Langerbrugge samengebracht.

Generaal Clooten had ondertussen immers infanterie (lees burgerwachten) ter versterking naar het zeekanaal Gent-Terneuzen gestuurd.

ZATERDAG 10 OKTOBER

Het BGH is vanaf 09.30 u. in het Stadhuis van Oostende gevestigd. Z.M koning Albert verliet in alle vroegte te paard Eeklo. Hij werd echter per auto nabij het station van Brugge opgemerkt.

DE GROTE VERPLAATSING VAN HET LEGER

Belgische op de lijn Gent-Brugge-Torhout/Oostende

De 3de Legerafdeling stapt op de trein in DRONGEN met bestemming Nieuwpoort en omgeving. Het gaat dus over de troepen te voet en de door honden getrokken zware mitrailleurs.

De bereden afdelingen van deze grote eenheid liggen die dag in Aartrijke en de autovoertuigen zelfs in Wilskerke.

De eerste trein zou om 00.15 u. vertrekken en gevolgd worden door andere om de vijfenvertig minuten.

In feite is men om 04.30 u. pas begonnen en de laatste afreis met commandant Bernard van het 1ste Jagers te Voet, zo zegt hij in zijn velddagboek, is om 05.30 u. vertrokken.

«Om 14.00 u. was hij in Brugge aangekomen. Een lang oponthoud aldaar. Vele mannen zaten zelfs op de daken van de wagons tot zelfs op de locomotief ! Verder zat men opgestampt in de compartimenten. In sommige goederenwagons stonden officieren en manschappen dooreen en op elkaar gepakt ! Men moest nog in de wissels voor treinen met Engelsen die naar Nieuwpoort bolden.

Om 17.30 u. vertrok eindelijk zijn trein en kwam pas om 20.30 u. in Nieuwpoort aan.»

(H. Bernard: L'an 14...)

Door de overbelasting van het net was er dus in Brugge grote vertraging !

De 4de Legerafdeling zou opgeladen worden in AALTER en de bestemming is hier Snaaskerke en Gistel. De eerste trein was voorzien om 07.30 u. en verder eveneens een om de vijfenvertig minuten.

De treinen uit Aalter hadden ook alle vertraging door overbelasting van het net in Brugge en Oostende.

De bereden troepen van deze afdeling lagen die dag in Jabbeke.

De marsweg Kluisen naar Aalter wordt ons door Pasquier (o.c.) gegeven: Sleidinge-Waarschoot-Zomergem-Nekke-Ursel-Aalterbrug-station van Aalter.

De genie van deze afdeling lag in de avond op kantonnement in Kluisen en had de opdracht om de brug van Terdonk te vernietigen. Om 23.00 u. vertrok men naar Aalter en vandaar achtereenvolgens naar Gistel en Eernegem.

De 6de Legerafdeling zal op de treinen stappen in HANSBEKE en de bestemming is hier Diksmuide en omgeving.

Hier zou de eerste trein om 00.15 u. wegstomen en gevolgd worden door andere om de vijfenvertig minuten. Weer had men natuurlijk heel wat vertraging door overbelasting van het net.

De bereden troepen van deze grote eenheid zijn dan al tot in de omgeving van Ruddervoorde gevorderd.

De autokolonne is al in St.-Pieterskapelle aangekomen.

De laatste trein heeft Hansbeke om 09.00 u. verlaten.

Belgische op de lijn Zelzate-Eeklo-Brugge/Torhout

De 5de Legerafdeling vertrok met drie treinen uit ZELZATE en met vijf uit ASSENEDE. Dit in de morgen en met bestemming Torhout en omgeving. Hierbij was ook de 20ste Gemengde Brigade (=van de 6de LA).

De treinen kwamen met vertraging binnen daar ze in de vooravond op het traject Ertvelde-Wondelgem stonden en wegens het naderen van de vijand over Sleidinge, Eeklo en via Boekhoute moesten worden aangevoerd. De eerste trein is om 00.30 u. weggestoomd gevolgd door andere om de dertig minuten.

Drie treinen zijn overigens door vluchtelingen gebruikt.

Bij dageraad was het instappen praktisch beëindigd zodat de 2de Legerafdeling, die dit moest beschermen, vrij kwam.

De bereden afdelingen van deze grote eenheid lagen al in Sint.-Andries.

DE GEALLIEERDE STRIJDKRACHTEN

De Royal Naval Division (generaal Paris) is in Oostende aangekomen. Daarentegen hebben troepen van de 7th Division (generaal Carper) en de 3rd Cavalry Division (generaal Byng) de omgeving van deze badstad verlaten.

Wat van de 7th Division niet naar Gent was gestuurd vervoegde Beernem en St.-Joris-ten-Distel.

Zo lagen o.m. ook eenheden van de 3rd Cavalry Division in Oostkamp. Overigens vervoegde deze divisie later vanuit Brugge de streek van Torhout en Roeselare.

ANDERE BELGISCHE EENHEDEN

De 2de Legerafdeling kreeg om 08.30 u. al bevel om naar Eeklo te vertrekken, eveneens in het vooruitzicht van vervoer per spoor. Haar artillerie kwam er bv. om 15.00 u. aan

Bij de brug van Zelzate is het IIde Bataljon van het 7de Linie gebleven alsook het 1ste Lansiers plus een detachement genie.

In de loop van de voormiddag beveelt het GHK dan telegrafisch vanuit Oostende dat het Vervoerkorps/2de LA om 10.48 u. naar Loppem moet vertrekken. Het lag nu nog in Bassevelde.

In de loop van de namiddag kreeg het 1ste Lansiers dan bevel om in Lembeke te gaan kantonneren. Ze moesten het zeekanaal blijven bewaken; eventuele oversteekpogingen van de vijand er beletten.

Om 16.00 u. vernam het HK/2de LA van de commandant van IIde Bataljon/7de Linie (majoor Mertens) dat de Groepering Warnant het zeekanaal Gent-Terneuzen ook was over geraakt.

Dit waren elementen van de 3de, 4de, 7de, 11de en 12de Vestingsregimenten die op de linkeroever door generaal Warnant waren gehegroepeerd.

Voor enkele achterblijvers zou Mertens de brug tot op 11 oktober openhouden! De brug werd 's nachts wel opgehaald. Overigens hebben in de loop van de voormiddag van de elfde oktober nog de allerlaatste achterblijvers vervoegd en pas dan is ook dit bataljon per trein naar zijn regiment vertrokken.

Volgens Wijnants: Geschiedenis van het 2de Artillerie, zou de 5de Gemengde Brigade op de weg naar Watervliet hebben gelegen; de 6de gemengde Brigade plus Iste Groep/2de Artillerie in Maldegem en de 7de Gemengde Brigade plus IIde Groep/2de Artillerie in Eeklo zelf. Alle dus eenheden van de 2de Legerafdeling.

De CAVALERIEDIVISIE, samen met de troepen onder generaal Clooten, moest dus de beveiliging verzekeren van het transport per spoor van de troepen op de spoorlijn Gent-Terneuzen.

Een order schreef voor dat geen cavaleristen meer oost van het kanaal mochten blijven.

De Pioniers-Pontoniers-Wielrijders zullen na de overtocht van de cavaleriedivisie in Langerbrugge de twee bruggen daar vernietigen.

Effectief bevel tot de terugtocht is om 15.20 u. gegeven. Tevens werden de kantonnementen voor de nacht medegedeeld.

De Tweede Brigade ervan kreeg bv. het bevel om 16.00 u. door en was om 19.00 u. al in haar kantonnement. Zo lag de Cavaleriedivisie in de nacht van 10 op 11 oktober als volgt:

<i>EVERGEM</i>	<i>:HK/CD; 2de Brigade (= 4de en 5de Lansiers) en wat kleinere eenheden</i>
<i>LANGERBRUGGE</i>	<i>:staf/Bataljon Wielrijders en één cie ervan; de Pioniers-Pontoniers-Wielrijders</i>
<i>WONDELGEM</i>	<i>:2de Gidsen; staf van de Bereden Artillerie en twee batterijen ervan; één cie wielrijders bij de kanaalbrug</i>
<i>SLEIDINGE</i>	<i>:staf/1ste Brigade (= 1ste en 2de Gidsen); 1ste Gidsen; één Bereden Batterij</i>
<i>AALTER</i>	<i>:tros van de cavaleriedivisie</i>

De ONAFHANKELIJKE CAVALERIEBRIGADE komt,dus na optreden buiten het Meetjesland,in de late namiddag in haar kantonnementen terug:2de Lansiers in Vinkt;2de Jagers te Paard in Gent;staf,Iste en IIde eskadron/4de Jagers te Paard in Deinze.Het IIde Eskadron is in Gent in het nieuw circus.

Troepen van de burgerwacht (van Gent,Dendermonde,St.-Niklaas en Eeklo) onder generaal Morel de Boucle de Saint Denis,zijn nu belast met de bewaking van de spoorlijn Zelzate-Eeklo-Brugge,alsmede van de bruggen over het zeekanaal Gent-Terneuzen.

VERPLAATSINGEN PER SPOOR OP 10 OKTOBER

DRONGEN : ACHT TREINEN		HANSBEKE : ACHT TREINEN	
LA	3 11 LINIE:naar Nieuwpoort 12 LINIE:om 05.00 u. en ook naar Nieuwpoort	LA	6 1 GENADIERS:gepland voor 04.00 u.maar in feite pas om 07.00 u. en voor Diksmuide 2 GRENADIERS:tussen 04.00 u. en 06.00 u. en eveneens naar Diksmuide 1 KARABINIERS:gepland voor 05.00 u. en pas om 08.00 u.vertrokken voor Diksmuide.Aankomst in de nacht.
LA	4 1 JAGERS TE VOET:om 07.00 u. naar Nieuwpoort;aankomst om 21.00 u. 4 JAGERS TE VOET:om 05.30 u. naar Nieuwpoort en aankomst om 20.30 u.		

AALTER : ACHT TREINEN		ZELZATE : ÉÉN TREIN	
LA	4 8 LINIE :naar Gistel en aankomst op 11 oktober 10 LINIE :in de nacht van 10 op 11 naar Gistel en Westkerke 13 LINIE : in de nacht van 10 op 11 naar Eernegem en aankomst in de vroege van 11 oktober.	LA	5 1 en 21 LINIE :van Zelzate naar Torhout 2 JAGERS TE VOET : van Assenede over Eeklo en Brugge naar Torhout 5 JAGERS TE VOET :idem 3 JAGERS TE VOET :idem en in de dag;bestemming Lichtervelde waar aankomst om 18.00 u. 6 JAGERS TE VOET : volledig idem
		LA	6 2 KARABINIERS : van Assenede naar Kortemark 1 RGT VESTINGSTROEPEN om 03.00 u. in Assenede opgestapt en om 09.00 u. in Torhout aangekomen.

Er is nog een trein ingelegd voor achterblijvers uit Zelzate en Assenede.Deze trein is om 17.00 u.door Assenede gekomen !

ZONDAG ELF OKTOBER 1914

Het GHK is nog in Oostende.

DE TWEDE LEGERAFDELING

De 2de Legerafdeling vertrekt in de morgen per trein uit Eeklo.Hiervoor had men in Merelbeke drie stellen,in Gent-Nieuwe Dokken twee en in Gent St.-Pieters ook drie stellen samengesteld.

In Eeklo waren ongeveer 7 000 personen te vervoeren en in Zelzate nog ongeveer 400 van het 1de Bataljon van het 7de Linie. Zo schikte men in Eeklo zes treinen en in Zelzate één trein nodig te hebben.

De bestemming was gepland voor Calais, maar uiteindelijk toen in de namiddag de optie "troepen in Frankrijk" werd verlaten, is het dan Adinkerke en Veurne geworden.

Voor de 2de Legerafdeling in Eeklo bleken uiteindelijk maar vijf treinen nodig. De resterende zesde is voor geïsoleerden gebruikt die men naar Oostende heeft overgebracht.

De eerste trein vertrok om 08.00 u.. De rest volgde met intervallen van dertig minuten; op het middaguur was het instappen beëindigd.

Na afloop van de opdracht van het tweede bataljon van het 7de Linie in Zelzate zal dit bataljon de brug vernietigen en met de laatste trein volgen die om 10.40 u. klaar was en om 12.30 u. door Eeklo stoomde.

Een allerlaatste trein met achterkomers van allerlei gevechtseenheden is in Assenede nog vertrokken om 17.00 u. (Chemin de fer..., o.c.).

De bereden troepen van de Tweede Legerafdeling passeerden het initiaal punt (= Balgerhoekebrug) om 08.00 u. in de morgen en volgden de weg over Brugge, Houtave, Klemskerke tot Meetkerke.

Het Transportkorps verbleef die dag nog in zijn kantonnementen in Loppem en Oostkamp.

De troepen onder generaal Warnant, die de nacht van 10 op 11 oktober in Assenede hadden doorgebracht gingen de volgende dag langs de gewone weg verder. 's Avonds kantonneerden ze in Maldegem en Adegem; nadien trokken ze over Brugge, Oostende, Lombartsyde, Malo-les-Bains, Gravelines tot Audruicq, waar ze op 16 oktober aankwamen. Ze hadden toen 180 km in de benen !

DE TROEPEN ONDER BEVEL VAN GENERAAL CLOOTEN

DE BURGERWACHT

Er werd die dag tot de aftocht van de troepen vóór Gent besloten !

Generaal Carper met een gedeelte van de 7th Division had slechts de opdracht gekregen om te blijven tot de Naval Division veilig was aangekomen.

Dit was nu gebeurd en daarom ging hij tot de aftocht over; dit in samenspraak met de Fransen en de Belgen die wel vóór hem de plaats dienden te ruimen ! Dit dus op de posities ten zuidoosten van Gent.

Eerst zouden de Belgische troepen achteruit worden getrokken, o.m. de 4de Gemengde Brigade; dan zouden om 09.00 u. de Fransen volgen, en uiteindelijk om 22.00 u. de Engelsen.

Het HK van generaal Clooten kwam daarom dan maar naar Balgerhoeke/Eeklo, en verbleef vermoedelijk in het kasteel aldaar.

Hij liet de wielrijders van de burgerwacht en de automitrailleuses als beveiliging bij de uitvalswegen van Gent in Evergem, Vinderhoute en Mariakerke.

De Groepering Keucker de Watlet, die de Leie vanaf Deinze tot bij de Mandel bezette, werd in de morgen per telegram verwittigd, dat ze in geval van aftocht op URSEL EN KNESSELARE moest terugtrekken. Vooraf zou men concentreren in Tielt. Het waren de burgerwachten van Gent, Kortrijk, Roeselare, Ieper, Ronse en de Chasseurs van Tournai.

Keucker hield zich de verdere dag bezig met het organiseren van het VERVOER PER BUURTSPoorWEG, dat dan in de morgen van 12 oktober zou plaats vinden. Men gebruikte de buurtspoorlijn Tielt-Ruiselede-Aalter-Ursel, waar men dan kon overstappen op de lijn Gent-Brugge. Zo kon men dus KNESSELARE bereiken.

De Groepering generaal Morel de Boucle de Saint Denis was gevormd door de burgerwachten van Gent, Dendermonde, St.-Niklaas en Eeklo en stond onder Keucker.

De Groepering de Coene bestond uit de burgerwachten van Anderlecht, Molenbeek, Koekelberg, St.-Gillis, Vorst, Ukkel, alsmede het 1ste Half Regiment Jagers, enz... We vonden dit laatste Half Regiment in de omgeving van de Kalebrug in Merendree.

(NB:de Kalebrug is de brug over het Schipdonkkanaal,daar eertijds gegraven als verbreding van de Kruiskale ! Vandaar die naam.)

De Groepering Wouters kreeg om 12.00 u. bevel om de omgeving van Aalter te verlaten voor Eeklo.De geallieerden zouden immers naar Aalter komen na de evacuatie van de frontlijn ten zuidoosten van Gent.

Normaliter zouden we hier de burgerwachten van Schaarbeek,St.-Joost-ten-Node,Laken,Jette,Elsene en het Regiment van Koningin Elisabeth moeten vinden..

Zo kwam het Regiment Koningin Elisabeth van Heusden via Destelbergen alleszins ook naar de Kalebrug in Merendree.

BELGISCHE TROEPEN

De 4de Gemengde Brigade (gen.-majoor Scheere) is om 18.15 u. per BUURTSPOORWEG uit Lembeke vertrokken en via Gent naar Brugge gespoord.Sommige eenheden hadden om 16.45 u. afgehaakt.

De brigade kwam er op 12 oktober om 02.00 u. aan. Dit althans voor wat het 4de Linie betreft dat overigens om 05.00 u. al naar St.-Andries verder marcheerde.⁹

De artillerie van deze brigade trok over Lovendegem naar Brugge.

VERPLAATSINGEN PER BUURTSPOORWEG OP 11 OKTOBER

LA	1	4 EN 24 LINIE : zijn op 11 oktober vanuit Lemberge en via Gent-Lovendegem-Zomergem-Ursel-Knesselare-Oedelem-Assebroek,naar de omgeving van Brugge gebracht,waar ze voorlopig de stad dienden te beveiligen.
----	---	---

DE FRANSE FUSELIERS MARINS

Ze zouden op het FRONT GONTRODE-KWATRECHT worden afgelost door de Engelsen om 18.00 u.

Om 18.30 u. zou men dan aan de aftocht beginnen.

Maar...de aflossing door de Engelsen liep heel wat vertraging op zodat men pas om 21.00 u. kon vertrekken.Vooraf vertrokken de konvooien;de troepen nadien.

De weg ging over Drongen-Luchteren-Merendree (Kalebrug)-Hansbeke-Bellem en tot Aalter.

Daar zou men in de vroege morgenuren van 12 oktober aankomen .

Men marcheerde in de orde:Tweede Regiment,Compagnie Mitrailleurs,Eerste Regiment.

De officieren tussen hun manschappen.Een mars bij nacht van om en bij de 35 km !

Le Goffic(o.c.) spreekt van : « une clair de lune glacée avec haltes de dix minutes à chaque étape....Les autos de brigade roulaient à vide;tous les officiers jusqu' aux plus vieux s' étaient imposé de marcher au pas de leurs hommes.Ce ne fut qu'au petit jour levé qu'on parvint à Aeltre. » (p.41)

DE ENGELSE TROEPEN

De delen van de 7th Division (ong.3 000 manschappen) volgden dezelfde weg en kwamen dus na de Fuseliers Marins .

Baertsoen (o.c.) verhaalt hoe hij ziet « dat de Engelse staf in het Gentse stadhuis opbreekt.Met gedoofde lichten verdwijnen de auto's in de duistere nacht .»

Het HK/7th Division zal tijdelijk in het kasteel van Bellem ondergebracht worden.De mannen van een groot gedeelte van de 7th Division overnachtten in de omgeving van kasteel en dorpscentrum.

Vermelden we terloops nog dat nu ook de rest van de 7th Division en van de 3rd Cavalry Division de omgeving van Brugge verlaten in de richting van de IJzer vertrekken.

⁹ Op 10 oktober marcheerde de 4de Brigade (min het Ilde Bataljon van het 4de Linie) van Zwijnaarde naar Lemberge.

DE BEIDE CAVALERIEDIVISIES ALS DEKKINGSMACHT

DE CAVALERIEDIVISIE VAN GENERAAL DE WITTE

Volgens het order van het GHK dd.10 oktober om 18.00 u. uitgevaardigd en met de onderrichtingen voor 11 oktober waren de opdrachten de volgende:

*-beschermen van het instappen van de 2de Legerafdeling op de lijn Zelzate/Eeklo.
-daarom haar troepen W. van het zeekanaal Gent-Terneuzen brengen en verkennings-elementen O. van dit kanaal.*

-eens het instappen voorbij volledig op de westelijke oever terugplooiën via de brug in Langerbrugge

-de volgende opdracht zal dan zijn, verder beveiligen achter de westelijke Leieoever met stationeren in de omgeving van Tielt.

MAAR... telefonisch contact met het GHK om 18.45 u. wijzigde dit order gedeeltelijk:

-er moet vanaf morgenvroeg links van de Engelse 7th Division worden aangesloten ! (NB. dit is van bij de hoeve 1 km N.O. van Kreite) en dus moet gans de cavalerie op de oostelijke oever worden gebracht !

Deze DUALITEIT in het commando had tot gevolg dat onder bevel van generaal de Monge (commandant van de 1ste Cavaleriebrigade) een:

GROEPERING "OOST VAN HET ZEEKANAAL GENT-TERNEUZEN " werd gevormd bestaande uit :

*-één regiment van ieder van de brigaden d.w.z. van de 1ste Brigade het 2de Gidsen
van de 2de Brigade het 5de Lansiers*

-één Bataljon Wielrijders van twee compagnieën d.w.z. van elke brigade één compagnie.

-één artilleriebatterij van vier stukken, nl. de Derde Bereden Batterij.

GROEPERING "WEST VAN HET ZEEKANAAL GENT-TERNEUZEN" die bestond uit de rest van de divisie met dus vnl. elementen van het 1ste Gidsen en het 4de Lansiers.

Om 05.30 u. ontvangen de afgevaardigden van de korpsen en diensten op het HK/CD te d'Hulst de orders voor 11 oktober. Omstreeks 08.00 u. zullen de diverse plaatsen dan ook al benomen zijn. De vervoerkolonne blijft in Aalter.

Voor wat de Groepering-West betreft vinden we de eenheden als volgt gestationeerd:

-het 1ste Gidsen op de weg Kluizen/Langerbrugge met de kop van de kolonne in Kerkbrugge

-het 4de Lansiers op de weg Evergem/Kerkbrugge met kop van de kolonne in Kerkbrugge

-de Derde Compagnie Wielrijders bij de brug van Langerbrugge en met patrouilleopdrachten op de westelijke oever richting noord tot bij de brug van Terdonk

-de Compagnie Pioniers-Pontoniers-Wielrijders in Langerbrugge

-de 1ste en 2de Bereden Batterij (rest van de groep) wordt op de westelijke oever bij kp.5 tussen Langerbrugge en Evergem gestationeerd

Voor wat de Groepering-Oost betreft geeft generaal De Monge zijn orders om 07.00 u in zijn HK in Sleidinge:

-twee eskadrons van 2de Gidsen in Langerbrugge op de oostelijke oever en de twee andere voeren van hier verkenningen uit

-de Derde Bereden Batterij is op 500 m N.O. van de toren van Oostakker opgesteld

-het 5de Lansiers is reserve op de oostelijke oever bij Langerbrugge (weg D'Hulst/Veldstraat) en doet tevens verre verkenningen van hieruit

-de CP/gen. De Monge komt op de westelijke oever nabij de brug

Na enkele gewijzigde orders zal uiteindelijk om 14.20 u. van het GHK het definitieve bevel komen om

de CD naar de omgeving van Lotenhulle te brengen, met de opdracht het Schipdonkkanaal tot bij de spoorweg Gent-Brugge te beveiligen en dit vanaf Deinze

De commandanten van de beide brigaden gaven dan hun orders om onmiddellijk naar Nevele af te marcheren met volgend itineraire: Evergem/Belzele/Vinderhoute/Slijndonk/Landegem/Nevele/Vinkt/ Aarsele.

De voorhoede werd door het 4de Lansiers gevormd. Het installatiepersoneel zal aan de staart van de voorhoede volgen.

De hoofdkolonne: 1ste Gidsen, 2de Gidsen, Bereden Artillerie, 5de Lansiers (min één eskadron), ambulancevoertuigen

De achterhoede: één eskadron van het 5de Lansiers. Marssnelheid: 8 km/u.

Het Bataljon Wielrijders zal over Drongen, St.-Martens-Lerne en Deinze tot Zeveren fietsen. De Eerste Compagnie moet evenwel in Deinze blijven.

De kop van de kolonne passeert Evergemkerk om 14.45 u.

De Pioniers- Pontonniers-Wielrijders zullen, na de overtocht van de laatste troepen, de grote brug bij Langerbrugge buiten gebruik stellen. Ze bollen dan verder via Deinze naar Vinkt, hun kantonnement.

Met enige vertraging is men tot de uitvoering overgegaan. Eerst nog annulatie van het order dat om 15.30 u. opnieuw in uitvoering werd gesteld.

Het 2de Gidsen bleef wel tot 18.00 u. in Evergem en ging achteraf in Merendree logeren, waar men om 21.00 u. aankwam. Het Bataljon Wielrijders bleef zelfs nóg iets langer in Evergem.

Ondertussen was de cavaleriedivisie van generaal De Witte vanaf 17.00 u. in Nevele aangekomen.

Men kreeg om 18.00 u. de kantonnementen voor de komende nacht:

-POEKE : HK/CD; staf/4de Lansiers en de 1ste Groep ervan; Compagnie Wielrijders-
Telegrafisten; auto-ambulancekolonne
-NEVELE : staf/2de Brigade; 5de Lansiers; Pioniers-Pontonniers-Wielrijders
-LOTENHULLE : 1de Groep/4de Lansiers; 1ste Gidsen
-POESELE : staf en 1ste en 2de Bereden Batterij

Pro memorie: in Merendree waren nog de staf van de 1ste Brigade en het 2de Gidsen (hun kolonel was nu brigadecommandant geworden); in Evergem lag nog het Bataljon Wielrijders.

Over de Compagnie Pioniers-Pontonniers-Wielrijders vernemen we nog dat ze op 11 oktober de brug van Terdonk, die onvoldoende vernietigd was, verder heeft vernield.

Omstreeks 15.00 u. hadden ze ook bevel gekregen om de brug bij Langerbrugge op te blazen als alle patrouilles terug waren en dan naar Nevele af te reizen.

Het 2de en 3de peloton vertrekken onmiddellijk naar Nevele en het 1ste zal omstreeks 17.30 u. wel de taak alleen uitvoeren; het brugvlak tuimelt bij de westelijke oever in het water.

DE VOORLOPIGE CAVALERIE DIVISIE VAN GENERAAL-MAJOR DE MONGE

Op het GHK in Oostende was om 10.30 u. een bevel voor generaal Clooten uitgevaardigd dat in zijn § III vermeldde :

«De troepen van de cavalerie, de wielrijders, de automitrailleuses en de bereden groep van de 6de Legerafdeling (=een artilleriesgroep), alle momenteel onder het bevel van generaal Clooten, zullen een

VOORLOPIGE CAVALERIEDIVISIE vormen, die onder bevel van generaal De Monge zal geplaatst worden... Ze zal zich in de streek van Tielt terugtrekken; ze mag vandaag reeds vorderen tot Deinze...»

Omstreeks het middaguur neemt De Monge het bevel van de divisie op zich en wordt als commandant van de Groepering-Oost van het zeekanaal Gent-Terneuzen door de commandant van het 2de Gidsen, nl. kolonel Fourcault, vervangen.

We herhalen even dat de Onafhankelijke Cavaleriebrigade al bestond uit:

-de vier eskadrons van het 1ste Jagers te Paard/6de Legerafdeling (liggen vermoedelijk in Aarsele)

-de vier eskadrons van het 2de Lansiers/3de Legerafdeling (zijn in Vinkt ondergebracht)

-de drie eskadrons van het 4de Jagers te Paard/2de Legerafdeling (staf, 1ste en 3de eskadron in Deinze; 4de in Zeveren)

-de Eerste Compagnie Wielrijders van de 3de Legerafdeling

-de Tweede Compagnie Wielrijders van de 6de Legerafdeling

-twaalf gepantserde automitrailleuses van de vestingstroepen/Antwerpen

-het Transportkorps met staf, automobiele ambulancekolonne, bagagetrein, posterijen, etc

Ze kreeg nu dus versterking van :
 -vier eskadrons van het 2de Jagers te Paard/5de Legerafdeling (in Deinze ondergebracht)
 -een groep vestingstroepen (Gidsen) nl.de Eskadrons de Trazignies en Blommaert en deze werden bij het 2de Jagers te Paard gevoegd
 -een groep Bereden Artillerie van 6de Legerafdeling (die echter niet zal vervoegen !)

MAANDAG TWAALF OKTOBER

Het GHK is in Nieuwpoort gevestigd.
 Baertsoen, o.c. vermeldt dat de eerste Duitsers voor het Gentse stadhuis verschijnen om 09.30 u. De laatste Engelse en Belgische troepen trekken op dat ogenblik nog bij de Brugsepoort de stad uit.
 Vier treinen transporteerden nog ongeveer 3 000 zieken en gekwetsten uit Gent naar Duinkerken en Oostende.

DE TROEPEN ONDER BEVEL VAN GENERAAL CLOOTEN

A DE KOLONNES VAN DE FUSELIERS MARINS EN DE 7th DIVISION

Ronarc'h (o.c.) schrijft zelf dat de eerste kolonne Fuseliers Marins (=2de Regiment) om 05.00 u. in Aalter aankwam. Eén munitiewagen was met een gebroken wiel in Bellem achtergelaten.

Twee bataljons kwamen tussen 07.00 u. en 08.00 u. aan, want ze waren door de Engelsen pas om 21.00 u. afgelost !

J.Pinguet (o.c.) schrijft heel wat (p.81) Hij spreekt van een kantonnement dat niet was voorbereid en hoe hij meer dan een halfuur op de weg moest blijven wachten terwijl een adjudant-majoor een plaats zocht. Deze kon tenslotte wel twee compagnieën logeren maar niet de mijne.... Ondertussen zocht hij zelf wat levensmiddelen zodat zijn mannen enigszins konden gevoed worden. Dan gaat hij wat rusten, maar... om 11.00 u. wordt hij al gewekt !

Een nieuwe tocht naar Ruiselede en Tielt moet aangevat worden.

« Mais Aeltre, les gâteries des habitants, le bon « jus » de l' étape , corsé , d'un généreux tafia municipal, les avaient regaillardis. Quel bon peuple ! dit un autre fuselier. Partout il nous accueille comme ses enfants ! »

Omstreeks 09.00 u. ging vice-admiral Ronarc'h naar het Kasteel van Bellem waar generaal Carper van de 7th Division zijn HK had, om met hem de afhaakperikelen te bespreken.

« La plupart des officiers de l'EM anglais dormaient dans la grande salle du château sur des matelats qui font partie de leur bagage ! (...). En rentrant à Aeltre, je prescrit de manger la soupe à 10.30 u.. et nous déjeunons nous même à la même heure.(...) »

Die dag was de bevolking van Aalter alleen al verdubbeld door het verblijf van de mannen "au beret bleu et pompon rouge ", en... deze laatste waren overigens niet alleen !

Gedurende het diner kwam dus het order voor de verplaatsing naar Tielt binnen !

Men zou nu marcheren in de orde: 1ste Regiment-Compagnie Mitrailleuruses-2de Regiment.

De gevechtswagens reden ditmaal tussen de eenheden waartoe ze behoorden..

Het inkwartieringspersoneel vertrok samen met dit van de Engelsen.

Vedel (o.c.) sprak van de mooie hoge bomen langsheen de weg naar Ruiselede !

In Tielt zouden de wegen scheiden:

-de Fransen trokken naar Kortemark-Zarren-Diksmuide;

-de Engelsen naar Lichtervelde waar de rest van de 7th Division vervoegde en ook de 3rd Cavalry Division erbij kwam.

B DE BURGERWACHT

De gegevens over de burgerwacht zijn schaars. Het HK van generaal Clooten is nog steeds in Balgerhoeke gevestigd.

De groepering van generaal Wouters

De burgerwachten van Schaarbeek, St.-Joost-ten-Node, Laken, Jette, Elsene .

Het Half Regiment Koningin Elisabeth zou bv. op 12 oktober een gevecht hebben geleverd met een vijandelijke patrouille bij de Kalebrug in Merendree.

De Groepering de Coene

De burgerwachten van Anderlecht, Molenbeek, Koekelberg, St.-Gillis, Vorst, Ukkel en het Half Regiment Jagers, trokken naar de streek van Ursel, Knesselare, Oedelem.

Ook zij moesten bewaken; dit nu W. van het Schipdonkkanaal en Z. van de Brugsevaart.

's Avonds om 22.00 u. kregen ze reeds bevel voor een verplaatsing naar Sijsele. (Militaria Belgica, II, 4.)

De détachementen van majoor Blondiau, de Compagnieën Wielrijders van de burgerwacht en het Eskadron Chaudoir, dekten op een front van Balgerhoeke over Oostwinkel tot Ursel.

De Groepering Keucker de Watlet

Het HK is in Tielt weggetrokken en gaat naar Eeklo; in de avond om 22.00 u. gaat het verder naar Balgerhoeke, ook west van de brug.

Eerst was er die dag een groeperen in Tielt van de wachten van Gent, Kortrijk, Roeselare, Ieper, Ronse en de Chasseurs Eclaireurs de Tournai voor de verplaatsing per buurtspoorweg.

Zo weten we met zekerheid dat de wachten van Gent vervoerd zijn over Ruiselede en Aalter naar Ursel.

De andere vermelde korpsen gingen via dezelfde route over Ursel tot Knesselare. Ze stonden onder commando van luitenant-kolonel Fonteyne van de Kortrijkse burgerwacht.

Eens in deze kantonnementen aangekomen ontvangen de groepen bevel om de bruggen op het kanaal Gent-Brugge en de toegangswegen vanuit het zuiden erheen te verdedigen.

Lt. Robert Lentz (11de Eskadron/4de Lansiers) vermeldt in zijn dagboek dat Aalter vol zat met troepen van de burgerwacht die 12de oktober, die in de daaropvolgende nacht naar Brugge vertrekken.

We vonden nog dat de kantonnementswacht in Eeklo toevertrouwd was aan de burgerwacht van Dendermonde die oost van de agglomeratie lag maar eveneens ook op de weg naar Gent.

De burgerwacht van Eeklo zelf (= half bataljon infanterie van de 1ste ban /=1ste Cie, en van de 2de ban /=2de Cie) en bijaldien nog versterkt met een automitrailleuse werd bij de brug van Veldekens gelegd.

Ook de artillerie van de burgerwacht van Gent kwam in Eeklo als reserve.

Om 21.00 u. gaf generaal Clooten bevel om ook de wachten van Dendermonde en de artillerie van Gent op Balgerhoeke terug te trekken. De wachten van Eeklo bleven bij Veldekensbrug.

C DE CAVALERIEDIVISIES ALS DEKKINGSMACHT

DE EERSTE CAVALERIEDIVISIE (lt.-gen. De Witte)

HK/kasteel van Poeke

Om 05.30 u. maakte het HK/1 CD de nodige instructies aan de afgevaardigden van haar korpsen en diensten over. Gezien haar de verdediging was toevertrouwd tussen de spoorwegbruggen van Grammene en Drongen/Landegem werden volgende maatregelen genomen.

a) De verdediging van de Leië en....

De 2de Compagnie Wielrijders van commandant Kessler en het 1ste Eskadron van het 5de Lansiers zijn belast met de verdediging van de spoorwegbrug van Drongen en de brug van St.-Martens-Leerne, beide dus over de Leië.

Iedere brug is gehouden door een peloton van die wielrijderscompagnie en een peloton ruiters van de lansiers; daarbij telkens een sectie mitrailleuses.

De rest van het 2de Wielrijders en het 1ste Eskadron/5de Lansiers is in Baarle gevestigd.

De 3de Compagnie Wielrijders, en het 2de Eskadron van het 4de Lansiers dat in Poeke en Lotenhulle lag, zijn op een analoge wijze belast met de bewaking van de brug bij de kerk van Deinze en de spoorwegbrug in Grammene. De rest van de compagnie en van het eskadron wordt in Zeveren ondergebracht.

De 3de Bereden Batterij zal men in een waakrichting plaatsen om in staat te zijn te vuren op de omgeving Z.O. van Deinze en op de uitwegen W.van die stad. Eén van de batterijen in Poesele (= de 2de) zal ten Z.O.van Nevele opgesteld worden met een vuurrichting Deurle.

De Eerste Compagnie Wielrijders, nog in Merendree gelegerd, zal naar Nevele fietsen en er in steun komen van de twee andere.

De rest van de Eerste Cavaleriedivisie zal verzameld worden als volgt :
de drie resterende eskadrons van het 4de Lansiers, gericht Z.O. en dit ter hoogte van de hoeve Vormezele, met de linkervleugel op de kasseiweg Lotenhulle-Vinkt.

het Eerste Gidsen (min het 3de eskadron) moet bij Bollestraat op de weg Lotenhulle-Nevele gelegd worden (wijzigingen ?)

de rest van het 5de Lansiers in Nevele

de Eerste Bereden Batterij blijft in Poesele (in het order staat dat dit 2 A is)

de bagagekolonne zal zich naar Wingene begeven

het HK/1 CD blijft in het kasteel van Poeke

Om 07.00 u. blijkt men overal reeds ter plaatse.

Om 11.00 u. kwam bij de Tweede Cavaleriedivisie een telefonisch bericht van het GHK binnen:

«De bruggen van het Strop, Snepkensbrug(= spoorwegbrug over de Leië) en de Nieuwebrug van Drongen (= steenweg naar Gent) moeten vernietigd worden.

Een Duitse patrouille is omstreeks 09.55 u. in Gent gesignaleerd .Drongenbrug alleszins onmiddellijk vernietigen .»

De Compagnie Pioniers-Pontoniers-Wielrijders (het 2de en 3de Peloton is aan terreinwerken bezig en het 1ste is bij de brug van Zwijnaarde !) krijgt versterking door de Eerste Compagnie Wielrijders uit Nevele, die zich onmiddellijk al deels naar Drongen begeeft.

Bij aankomst in Drongen splitst de commandant zijn peloton Pioniers-Pontoniers-Wielrijders in twee secties op :

-één sectie gaat naar Drongen zelf waar ze echter na de Duitsers zullen aankomen en de brug dus niet kunnen vernietigen;

-één sectie gaat naar Snepkensbrug eveneens met steun van wielrijders waar gebruik wordt gemaakt van een geblindeerde trein (-wagon ?) uit het nabijgelegen station Gent-St.-Pieters

Hier kan de brug wel worden opgeblazen.

Volgens Baertsoen, o.c., die 's anderendaags de brugruïne bezocht, is Snepkensbrug om 14.00 u de lucht ingegaan.

Commandant Carbonelle schrijft verder in de geschiedenis van deze genie-eenheid dat dezelfde avond en nacht door enkele manschappen van het 1ste Peloton de bruggen van Nevele, Landegem en Merendree zijn vernietigd. Zo werd de Kalebrug in Merendree om 23.30 u. opgeblazen.

b) De verdediging wordt op het Schipdonkkanaal gebracht.

Om 13.30 u. kwam een bericht van de 7th Division dat aangaf dat de Duitsers bij Langerbrugge in grote getale waren overgekomen.

Ook majoor Boverter (= 1ste Eskadron/2de Jagers te Paard) die verdedigde tussen Wondelgembrug en de spoorlijn Gent-Brugge, was nu ook in contact.

Generaal De Witte trachtte vergeefs met zijn collega van de 2de Cavaleriedivisie in verbinding te komen !

Uiteindelijk besloot hij maar tot de terugtocht op het Schipdonkkanaal bij order van 14.15 u.

(We geven dit order niet daar het volledig in de verdere verwerking is opgenomen)

Generaal-majoor Proost, commandant van de 2de Cavaleriebrigade, besluit op zijn CP te Nevele tot verplaatsen van zijn CP naar Bellem daar hij van nu af voor de verdediging van de Brugsevaart moet instaan.

BRUGSEVAART

-het 1ste Eskadron/4de Lansiers bij Bellebrug (één peloton ervan op Stuivenberg)

-het 4de Eskadron/4de Lansiers bij Aalterbrug (plus de regimentsstaf)

-van het 3de Eskadron komen twee pelotons in Oostmolen en de overige twee pelotons in Aalter
 (NB:het 2de Eskadron is nog in Grammene ! Geen enkele bevriende afdeling is W.van Aalterbrug !)

Men was om 17.00 u. vertrokken en om 19.00 u. was alles geïnstalleerd.

-4de Eskadron/2de Gidsen bij Hansbekebrug
 (NB 1ste en 2de Eskadron/2de Gidsen liggen in reserve in Hansbeke)
 -Derde Eskadron/2de Gidsen ligt bij de kanaalkruising in Durmen/Merendree.
 Daarbij is ook de Eerste Compagnie Wielrijders in de Z.W.-hoek bij de kanaalkruising.
 (Nevele→Drongen→kanaalkruising en uiteindelijk toch in Hamme/Hansbeke.)

De 2de Bereden Batterij uit Nevele komt naar Hansbeke;de Eerste Bereden Batterij komt in Bellem.

SCHIPDONKKANAAL

-het Eerste Eskadron/5de Lansiers kreeg in de late namiddag het bevel en kwam bij de gesprongen brug van Nevele verdedigingswerken aanleggen;ook een peloton wielrijders van de Tweede Compagnie was aanwezig.

-het Derde Eskadron/5de Lansiers eveneens met een peloton van de Tweede Compagnie Wielrijders bij Landegembrug; ze vonden er bij hun aankomen Engelse infanteristen die er loopgraven hadden aangelegd alsmede een sterk peloton Engelse cavalerie;de Engelse infanteristen trokken om 17.00 u.dan af maar hun cavalerie bleef wel tot 21.00 u.

-bij de Kalebrug in Merendree (gesprongen) en de spoorwegbrug in Landegem (nog intact) kwamen het Derde Eskadron/1ste Gidsen en het peloton wielrijders uit Drongen van de Tweede Compagnie

-de reserve bestond dus nog uit het Tweede en Vierde Eskadron/5de Lansiers bij Bosstraat/Nevele gelegerd en het Eerste en Tweede Eskadron van het 1ste Gidsen in Overbroek/Merendree ondergebracht.

-het Vierde Eskadron/1ste Gidsen was ter beschikking van kolonel Gillain,commandant van de 1ste Cavaleriebrigade geworden,die blijkbaar zijn staf in Hansbeke-Ro had ondergebracht en waar dan ook dit reserve-eskadron werd gelegd.

DE TWEDE CAVALERIEDIVISIE (generaal De Monge) HK/2 CD:stadhuis van Deinze;later in Eeklo

De Voorlopige Cavaleriedivisie wordt vanaf vandaag Tweede Cavaleriedivisie genoemd (order GHK,IIIde Sectie,nr. 58)

In het volgend order,nr.59 dezelfde dag in Nieuwpoort uitgevaardigd, zien we de samenstelling:

- 1ste Brigade:2de Lansiers;1ste en 4de Jagers te Paard (later de 3de Brigade genoemd)

- 2de Brigade:2de Jagers te Paard;twee eskadrons vestingstroepen-gidsen;drie eskadrons rijkswachters te paard (later de 4de Brigade genoemd)

- twee compagnieën wielrijders

- een groep artillerie te paard (snelvuurkanonnen)

- een transportkorps

MAAR... het order heeft blijkbaar wijzigingen ondergaan want Peteau (o.c.) schrijft dat de 3de Brigade is gevormd door het 1ste en 2de Jagers te Paard onder kolonel Fourcault en de 4de Brigade door het 4de Jagers te Paard en het 2de Lansiers

Een order van de 2de Cavaleriedivisie schreef die 12de oktober voor om te verzamelen in NEVELE om

09.30 u. Men zou een verplaatsing doen naar de omgeving van Sleidinge !

De marsroute is de volgende : Nevele/Landegem/Merendree/Lovendegem/Boterhoek/Weegske/Sleidinge.

De samenstelling van de kolonne : 3de Eskadron/Vierde Jagers te Paard (dat flankwachten détacheerde); twee automitrailleuses;het Vierde Jagers te Paard (-);het Eerste Jagers te Paard;het Tweede Lansiers;de bereden artillerie;de wielrijders van het Tweede Lansiers;een achterhoede.
Omstreeks het middaguur zette men zich in beweging.

Bij te het Vierde Jagers te Paard lezen we dat ze vertrokken in Vinkt om 08.30 u..
In Nevele kregen ze van kolonel Haegemans de opdracht een "verkenning-officier" uit te sturen via Gent naar Desteldonk-Zaffelare.
Alle bruggen over het zeekanaal Gent-Terneuzen tot bij Langerbrugge (inbegrepen),vonden ze vernield.
Het Tweede Jagers te Paard zagen ze met de eskadrons (de Trazignies,de Blommaert,enz...) in bewaking langs het zeekanaal.

Kolonel Jaminé van het Tweede Jagers te Paard had die dag immers een groepering gevormd met zijn regiment,de twee eskadrons vestingsgidsen,twee compagnies wielrijders en twee automitrailleuses.

Ze kregen volgende opdrachten:
-het Eskadron de Trazignies moest de brug van Zelzate en deze van Terdonk verdedigen
-het Eskadron Blommaert deze van Langerbrugge en Wondelgem (=Meulestedebrug)

Dit zijn dus de eskadrons vestingsgidsen
-de groep majoor Boverter (1ste en 2de Jagers te Paard) versterkt met de automitrailleuses van Scouvemont en Mainghain moesten naar Mariakerke en de sector tussen Wondelgembrug en de spoorlijn Gent-Brugge bewaken.

M.a.w. grosso-modo het zeekanaal Gent-Terneuzen en de uitwegen van Gent controleren en de vijandelijke opmars trachten te vertragen.

Bij het Tweede Lansiers lezen we dat de snelheid overdreven was;de staart van de kolonne kon amper bijhouden ! De paarden waren bekaf !
Slechts de voorste elementen bereikten Sleidinge.De Duitsers waren immers al bij Langerbrugge overgekomen.

De kolonne keerde op haar passen terug naar Boterhoek en via Bredestraat en Beke trok men naar Waarschoot waar omstreeks 16.00 u. een lange halte werd ingelegd.

Daarna vertrok men naar Eeklo waar men omstreeks 18.00 u. aankwam.Hier werd het HK/2 CD ingericht.Generaal de Monge neemt hier nu effectief het bevel over.

De Blommaert verhaalt dat zijn eskadron Deinze om 09.00 u. heeft verlaten voor de bruggen van Meulestede en Langerbrugge.In Mariakerke,bij de brug over de Brugsevaart,bevinden zich enkele Uhlanen,maar een uitval van de 2de Cie wielrijders drijft ze op de vlucht.

Twee pelotons,dit van luitenant de Hennin en dit van adjudant Krier,zijn naar de brug van Zelzate gezonden.Ze vonden deze brug reeds bezet en werden overigens teruggejaagd !

De Duitsers hadden zelfs Evergem al in handen !

Het eskadron heeft zich zó opgesteld dat het de toegangswegen tot Evergem afsneed.

Geïsoleerd bleef het in deze positie zonder aangevallen te worden tot 18.00 u.

Op dit moment heeft generaal de Monge de aftocht bevolen.

Het bivak is in Eeklo dan ingericht.(Parmentier,o.c.,pp.288,289)

Om 11.45 u. werd majoor Boverter verwittigd dat de brug van Mariakerke en ook deze van Vinderhoute

(=Bierstalbrug) in vijandelijke handen waren.Daarop begaf hij zich naar Stroomke waar kolonel Jaminé hem de Eerste Compagnie Wielrijders ter versterking toezond en één automitrailleuse.

Bij een moedige poging werd door één peloton (Hanon de Louvet) het dorpscentrum van Mariakerke om 12.45 u. bereikt.Bij Mariakerkebrug werd zelfs nog een steunpunt gecreëerd.

Ondertussen had luitenant Bindels met een peloton wielrijders ook Drongen ingenomen.

Om 14.45 u. weerstond men in Mariakerke aan een sterke vijandelijke aanval.Maar twee pogingen om met het eskadron van de Blommaert bij Wondelgembrug in verbinding te komen mislukten;overigens was de Blommaert ook tot daar zelfs niet geraakt !

Om 16.00 u. is de Duitse aanval hernieuwd en de richter van de automitrailleuse werd gekwetst; de mitrailleuse was bijaldien ook uit dienst

De Duitse artillerie beschoot de stellingen bij Drongen terwijl de Duitsers nu langs beide oevers van de Brugsevaart oprukten.

Het peloton Nihon, erg onder vijandelijke druk bij Kolegem, is tot de aftocht verplicht.
Het moet zelfs een gekwetste makker-onderofficier in vijandelijke handen achterlaten.

Om 16.30 u. komt bij majoor Boverter het order tot het verbreken van het gevecht aan. Men moet het regiment vervoegen in Waarschoot. Hij zelf gelukt daar in ... maar de pelotons Hanon de Louvet en Bindels, hoewel van de aftocht verwittigd, kwamen maar niet opdagen ! Ze zullen eerst 's anderendaags bij Brugge vervoegen !

We geven hier nog een relaas van een ruiter uit de verkenningspatrouille van luitenant de Woelmont (? eskadron/Vierde Jagers te Paard):

«Deze vertrok uit Nevele om de uitvalswegen van Gent te gaan bespieden. Ze kwamen bij de rand van de agglomeratie Drongen, iets voorbij dit dorp, waar ze zagen dat de bevolking van Gent de stad uitvluchtte. Hier vernamen ze dat de Duitsers reeds Gent waren binnengekomen.

Ze vervoegden ondertussen een gelijkaardige patrouille als de hunne van het Eerste Jagers te Paard.

Een officier in burgerkledij is per fiets naar Gent getrokken en kwam al spoedig met enkele inlichtingen terug. Duitse troepen van allerlei wapens stationeerden er in de straten !

We trokken nu vooruit en gingen ons plaatsen bij de brug over de Leie op 2 400 m oost van Drongen. (het moet gaan over Ekkergembrug) We verboden de toegang tot de stad aan alle burgers.

Vrouwen die van Drongen kwamen smeekten op hun knieën om de stad binnen te mogen om ginds hun kinderen te halen.

Dan kwam een groep jonge mannen de stad uitgevlucht onder de kreet: "Leve België ! We willen aan uw zijde vechten !"

Het was toen ongeveer 16.30 u.

Luitenant de Woelmont stuurde een verslaggever naar het station van Drongen om te zien of er nog verbinding per telefoon met Brugge was (De lijn liep via Gent-Zuid en het was dus onmogelijk.)

Burgers verklaarden dat Gent tot OPEN STAD was uitgeroepen. We trokken ons toen op de brug oost van Drongen (= de Nieuwe brug) terug, om de stad niet in moeilijkheden te brengen.

Daar vonden we een peloton van de Pioniers-Pontoniers-Wielrijders dat bezig was de brug te bemijnen. Ondertussen vocht men, naar we hoorden, bij Sneppenbrug. Ook een mitrailleuse was verdekt in de omgeving van de Nieuwebrug opgesteld.

Plots kwam een groep Duitse ruiters in rijen van vier aangestormd. We lieten ze tot op 200 m naderen en de automitrailleuse kwam te voorschijn... maar helaas haar boordwapen haperde !

We vuurden met onze karabijnen die een "débacle" veroorzaakten in de aanstormende groep.

Omstreeks 17.15 u. trokken we ons, daar we veel te zwak waren, terug.

De pontoniers gingen de brug nu laten springen; waar ze volgens het zeggen van de commandant van deze compagnie overigens niet zijn in geslaagd !

Bij onze aftocht zagen we dat de brug ten zuiden van Drongen (= in het dorpscentrum) door een peloton van het Tweede Jagers was verlaten omreden dat de omgeving door de Duitse artillerie werd onder vuur genomen ! We gingen naar Oostwinkel waar we kantonneerden.

Op weg naar Oostwinkel zagen we ergens een groep Engelsen in een loopgraaf in een hindernis opgesteld.

We vervoegden 's anderendaags Zomergem, waar ons regiment in contact was.»

De kantonnementen voor de nacht werden bekend gemaakt !

-1ste Jagers in Maldegem (aankomst 21.00 u.)

-2de Jagers in Oostwinkel

-4de Jagers eveneens in Oostwinkel

-2de Lansiers in Adegem.

Toen deze er aankwamen waren bijna alle logementen door de Garde Civiques ingenomen. In volle duisternis moest men tot in de verste uithoeken slaapgelegenheid opzoeken ! Omstreeks 03.00 u. kwamen reeds de bevelen voor de 13de oktoberbinnen.

DINSDAG DERTIEN OKTOBER

Het GHK is in Nieuwpoort-Bad.

Op 13 oktober is Eeklo, de hoofdstad van het Meetjesland, door de overweldigder ingenomen !

A/ DE EERSTE CAVALERIEDIVISIE (generaal De Witte)

HK/kasteel van Poeke.

Ingevolge de tijdens de nacht binnengekomen orders van het GHK gaf deze divisie om 06.45 u. haar eigen bevelen door

(...)

«De Eerste Cavaleriedivisie zal verdedigen vanaf Grammene in het zuiden tot bij het kanaal Gent/Brugge in het noorden; de Tweede Cavaleriedivisie, na haar weerstand op het zeekanaal Gent-Terneuzen, zal de verdedigingslijn ten noorden verlengen.

De te verdedigen linie zal verdeeld worden in twee sectoren door de ingebeelde lijn: kp.8 op de weg Nevele/Hansbeke naar Lotenhulle; de noordelijke sector wordt aan de 1ste Brigade; de zuidelijke aan de 2de Brigade toebedeeld.

De cavalerieposten bij de kanaalkruising in Merendree zullen ter plaatse blijven; de post bij Landegem vervangen worden door één van het 1ste Gidsen.

De commandant van de brigade zal beschikken over de 2de en 3de Bereden Batterij en de Compagnie Wielrijders, nu reeds in de actuele sector aanwezig. Indien de brigadecommandant het nodig oordeelt kan hij de posten op het kanaal versterken; de niet ingezette eenheden zijn in Hansbeke onder te brengen.

De post bij Hansbekeveer (2de Gidsen) zal ter plaatse blijven en zal verkennen naar het N. en het N.O. tot op het ogenblik waarop de 2de Cavaleriedivisie ons front in het noorden zal komen verlengen.

De commandant van de 2de Brigade beschikt, buiten zijn eigen brigade, over de 3de Compagnie Wielrijders, nu in Zeveren, en over de 1ste Bereden Batterij. Hij zal de posten die nu het kanaal Gent-Brugge verdedigen terugtrekken om ze in zijn zuidelijke sector onder te brengen.

Zijn beschikbare reservekrachten zal hij in Vinkt samenbrengen.

Eén automitrailleuse aan elke brigadetoegevoegd.»

Op de Leie, stroomafwaarts St.-Elooisvijve, en op de Schipdonksevaart tot bij de kanaalkruising, waren alle bruggen onbruikbaar gemaakt, behalve de spoorwegbrug in Landegem.

Daarom telefoneerde om 08.15 u. de divisiecommandant naar het GHK: «De bruggen van Nevele, Landegem en Merendree zijn vernietigd; mag ook de spoorwegbrug in Landegem vernietigd worden ? »

Het antwoord kwam pas om 10.00 u. in Poeke binnen:

«Maak de vernieling van de spoorwegbrug gereed; laat de brug evenwel slechts springen in geval van absolute noodzaak ! »

Op dat ogenblik was het al meer dan dringend. Wanneer de Pioniers-Pontoniers-Wielrijders ter plaatse kwamen was het zelfs al te laat ! De Duitse infanterie was er in volle aanval.

Het peloton heeft zich dan maar met de rest op Egem teruggetrokken.

(Ook PARMENTIER, o.c. schrijft dat de bruggen van Landegem en Merendree vernield waren; ongelukkiglijk de spoorwegbrug in Landegem niet !)

1) OPERATIES VAN DE EERSTE BRIGADE (kolonel Gillain)

(Is de Ondersector-Noord vanaf de Brugsevaart tot een ingebeelde lijn die ongeveer 400 m N. van Nevelebrug het Schipdonkkanaal kruist.)

CP: in Lotenhulle en vanaf 08.45 u. in Hansbeke

Het divisieorder werd in Lotenhulle om 07.15 u. ontvangen. Een kwartier later stuurt kolonel Gillain aan de commandant van het 2de Gidsen in Hansbeke bevel om een patrouille van één

officier, één onderofficier en tien ruiters uit te sturen. Ze moeten over Landegem en Slijndonk vorderen in de richting van Lovendegem, Vinderhoute, Mariakerke, Drongen, Gent.

De bekomen inlichtingen dienden ze te sturen én aan het GHK én aan het HK/1 CD in Poeke. Best enkele wielrijders meesturen om de inlichtingen zo vlug mogelijk over te maken.

De terugtocht moest via de spoorwegbrug in Landegem gebeuren.

Daarop vervoegde de brigadecommandant Hansbeke waar hij zijn verdere orders gaf om 08.45 u.:

-het Eerste Gidsen is belast met de verdediging bij de bruggen van Landegem en de twee in Merendree. Eén eskadron (4de/1ste Gidsen) zal naar de bruggen van Landegem gestuurd worden om daar het eskadron van het Vijfde Lansiers af te lossen.

Het eskadron van 1 G dat zich in Ro bevindt zal de rest van het regiment in Overbroek vervoegen.

-De wielrijderstroepen die zich sinds gisteren bij de overgangen bevonden zullen er blijven en onder bevel komen van de commandant van het Eerste Gidsen.

-Het Tweede Gidsen zal de stellingen van gisteren behouden, d.w.z. een eskadron (3de/2de Gidsen) bij de kanaalkruising en één eskadron (4de/2de Gidsen) bij Hansbekeveer (=Hansbekebrug). De twee overige in reserve in Hansbeke, waar ik me bevind en waar elk korps een afgevaardigde dient heen te sturen.

-De 3de Bereden Batterij zal een positie zoeken vanwaar ze de toegangswegen tot de kanaalbruggen van Merendree, de spoorwegbrug en de brug van Landegem, kan beschieten.

-De 2de Bereden Batterij zal zich zo opstellen om de weg Durmen–Merendree onder vuur te kunnen nemen; tevens de trekweg langsheen het kanaal van Gent naar Brugge en de toegangswegen tot Hansbekebrug.

De commandant van het Eerste Gidsen zal verkennen in de richtingen Merendree/Lovendegem; Merendree/Drongen en Landegem/Baarle; deze laatste verkennersploeg zal aandachtig de weg Gent/Deinze in het oog houden.

Weerstand tot het uiterste bij elke brug;

De automitrailleuse Thiery zal zich ter beschikking houden van de commandant van het Eerste Gidsen in Overbroek.

Om 10.10u. liet de officier van de uitgestuurde verkennersploeg (2de Gidsen naar Gent) al weten dat hij in Landegem niet meer over de brug kon wegens de aanwezigheid van Duitsers ! De brigadecommandant schreef hem dan voor meer in de richting van Zomergem een oversteekplaats te zoeken.

Enkele minuten later kwam telefonisch bericht van de Tweede Cavaleriedivisie bij de Eerste Brigade binnen:

«De Duitsers hebben de brug bij Bierstal (= N. van Vinderhoute) geforceerd, (infanterie, artillerie en cavalerie gesignaleerd). De wielrijders van de 2 CD bij Appensvoorde (dus in die omgeving) trekken af.

Motjesbrug in Zomergem) wordt eveneens al aangevallen. Mijn 3de Brigade gaat zich terugtrekken naar de westelijke kanaaloever. Ook aan de 1 CD meegedeeld.»

Maar ook vóór de Eerste Brigade zelf was er om 09.00 u. al contact !

Om 10.20 u. wordt kolonel Gillain door het Eerste Gidsen verwittigd dat om 10.10 u. de Duitsers (infanterie en artillerie) tot de aanval zijn overgaan; gelijktijdig bij de Kalebrug en de spoorwegbrug in Landegem Vier shrapnells op Overbroek ! Ook in de richting Nevele hoort men overigens artillerie-inslagen.

DE SLAG BIJ OVERBROEK/MERENDREE

We weten dat het 3de eskadron/1ste Gidsen verdeeld ligt over volgende gevechtsposities

a) bij de Kalebrug in loopgraven met de pelotons van luitenant Horlait en luitenant Wittouck, samen

met een mitrailleursnest

b) bij de spoorwegbrug zijn de pelotons van luitenant Guy Reyntjes en onderluitenant prins Eugène de Ligne, eveneens in loopgraven

c) de verbinding ertussen wordt deels verzekerd door een peloton karabiniers-wielrijders in een loopgraaf dus rechts van de weg

In Overbroek zelf, dus wat achterop, liggen het 1ste en 2de Eskadron van het regiment. Het 4de Eskadron, uit Ro naar Overbroek gestuurd, zou zich al bij de brug van Landegem bevinden ! (aflossing van 3de eskadron/5de Lansiers). Ook de automitrailleuse van Thiery is in Overbroek aanwezig.

Om 10.30 u. stuurt men versterking uit Overbroek naar de Kalebrug:

-het Tweede Eskadron/1ste Gidsen met één peloton op de weg vóór de gesprongen brug en drie pelotons in onmiddellijke steun van het 3de Eskadron/1ste Gidsen

-het Eerste Eskadron/1ste Gidsen met twee pelotons zal zich in een iets achterop gelegen positie opstellen

-de handpaarden van het regiment werden 500 m achteruit gebracht daar de hoeven waar ze stonden al onder artillerievuur lagen.

De brigadecommandant, denkend dat de verdediging van de omgeving van het Sas (kruising van de kanalen) in Durmen, te zwak was, nam zich voor om de Eerste Compagnie Wielrijders die hij van de divisie in versterking had gekregen, alvast met twee pelotons naar deze kanaalkruising te sturen en het derde peloton ter beschikking van de commandant van het Eerste Gidsen te stellen; doch de commandant van het Eerste Gidsen dacht hier anders over.

Deze Eerste Compagnie was trouwens nog niet ter plaatse daar ze naar Drongen was gestuurd om behulpzaam te zijn bij de Pioniers-Pontoniers-Wielrijders !

Daarom stuurde hij zijn peloton wielrijders van bij Landegembrug naar de kanaalkruising. Zo hield hij slechts nog één peloton over bij Overbroek.

Om 10.50 u. gaf de brigadecommandant bevel aan de 3de Bereden Artilleriebatterij in stelling op 700 m Z. van het station van Hansbeke, om op de molen van Merendree en op het kasteel Kervijn de Merendré te schieten. Beide op de oostkant van het kanaal juist over de Kalebrug.

De twee eerste schoten troffen de molen en bij het derde salvo stond deze in brand !

Op dit moment verlaten de wielrijders, dus rechts van de Gidsen in steun, hun stellingen als gevolg van een verkeerde interpretatie van dit artillerievuur, schrijft men. Het 3de Eskadron volgt dezelfde beweging; nadien ook het 2de Eskadron.

De groepscommandant, majoor Buffin, kan de stelling opnieuw doen bezetten, doch ondertussen zijn toch enkele vijandelijke secties over het kanaal geraakt.

Alle verdere oversteekpogingen zijn dan wel door artillerievuren gestopt !

Om 11.55 u. had de commandant van het 4de Eskadron/2de Gidsen (kpn-cdt Haegelsteen) die

bij Hansbekeveer lag, laten weten dat het 3de eskadron/2de Gidsen bij de kanaalkruising in terugtocht gevecht was verwikkeld en dat dit ook het geval was met de troepen van de 2de Cavalieriedivisie aan de overzijde van de Brugsevaart, die dus Zomergem en omgeving verdedigden.

Midderwijl was eveneens de Eerste Compagnie Wielrijders in Hansbeke aangekomen en nam voorbereidselen om deels naar de kanaalkruising, deels naar de commandant van het Eerste Gidsen te vertrekken.

Op vraag van onderluitenant Reyntjes legde de artillerie een vuur op een fabriek (?) op 200 m N. van Landegem.

Om 12.15 u. zal dan het front bij Landegembrug bezwijken.

Ondertussen, het is dan iets vóór twaalf, kon de vijand bij de spoorwegbrug, ondanks hevig artillerievuur, felle tegenstand, en met ernstige verliezen, de brug overkomen.

De verdedigers van de omgeving van de Kalebrug werden kort nadien nu ook in de rechterflank genomen.

De kolonel van het Eerste Gidsen ontving om 12.00 u. een verslag van zijn 3de Eskadron waarbij bleek dat 30% van de effectieven waren uitgeschakeld.

De luitenanten Horlait en Wittouck waren gesneuveld en luitenant Reyntjes was, dodelijk gekwetst, door ruiter Nachtegael achteruit gebracht.

Het eskadron trok zich dan op bevel van de korpsversterker volledig achteruit na alle munitie, zo 'n 20 000 patronen, te hebben verschoten

(...)

«De aanval van de Duitse infanterie begon omstreeks 08.30 u. over de gehele lengte van het kanaal, door de Gidsen verdedigd, maar speciaal bij de Kalebrug en de spoorwegbrug bij Landegem.

Een bocht in het kanaal liet de vijand toe ons in de flank aan te vallen, een terreinplooi liet hem eveneens toe bij de oever te komen buiten bereik van onze kogels.

Het effectief van het peloton Reyntjes en van het mijne (=de Ligne) was zwak gezien de uitdunning van onze rangen en door het feit dat één ruiter op vier bij de handpaarden de wacht diende te houden.

Enkele mannen bezetten loopgraven rechts van de spoorwegbrug onder bevel van een eerste-chef.

Ik was op de brug met enkele andere. Guy Reyntjes was in een klein huis op de eerste verdieping met een mitrailleur en een waarnemer en uw zoon in een loopgraaf links ervan, die samen met het huis, het voorwerp van de ergste aanval uitmaakte, deze dus van bezijden.

Vijf mannen van mijn peloton werden gedood of gekwetst aan de zijde van Robert Donny. Na door een kogel in de arm te zijn geraakt, ging hij verder met vuren, zich helaas iets te weinig camouflerend, want een andere kogel trof hem in de linkerslaap en doodde hem dus zonder pijn.

Alle manschappen hebben zich goed gedragen; ze hebben weerstand geboden en zonder ophouden gevuurd tot kwart vóór twaalf. De Duitse kanonnen schoten over onze hoofden op onze paarden. Munitie begon te ontbreken. Reyntjes bracht met buitengewone moed kogels aan bij wie er om vroeg. Zo gaf hij een mooi voorbeeld aan de manschappen. (...)

Onze mitrailleur blokkeerde en de munitie geraakte overigens uitgeput. Een gezamenlijke bui, met onze laatste verzamelde kogels moest de vijand doen geloven dat we nog rijk aan munitie waren; dan één na één lieten we de mannen aftrekken, er slechts vier bij ons overhoudend om het lichaam van Robert te redden uit de handen van de vijand.

Reyntjes bleef tot de laatste en verzamelde de wapens van hen die uw zoon droegen. Plots zakte hij aan mijn zijde ineen, getroffen door een kogel welke dwars door hem ging. Zijn beide benen waren totaal verlamd.

Mijn plicht dwong me, u zult het begrijpen, ik ben er zeker van, om de dierbare dode achter te laten om de gekwetste mee te nemen ! (...)

(Parmentier: Historique du 1er Régiment des Guides, brief p.134 van olt de Ligne aan barones Donny, wiens zoon daar sneuvelde.)¹⁰

Om 11.40u. had de brigadecommandant van de bevelhebber van de Eerste Cavaleriedivisie ten vertrouwelijke titel de inlichtingen voor de aftocht ontvangen. Deze waren om 10.50 u. in Poeke verstuurd.

« In geval van aftocht zullen de brigades hun voorste elementen terugroepen en, het contact behoudend, zich langs volgende marswegen naar Koolskamp begeven:

-1ste Brigade (= rechterkolonne)
Hansbeke/Markette/Lotenhulle/Poeke/Ruiselede/Schuiferskapelle/Meerlandshoek/Egem/grens N.
van Koolskamp

-2de Brigade (= linkerkolonne)
Vinkt/Aarsele/Tielt/Pittem/Koolskamp

De Eerste Compagnie Wielrijders die zich bij de kanaalkruising bevindt, zal verwittigd worden door de commandant van het bataljon wielrijders. De Pioniers-Pontoniers-Wielrijders zullen zich bij de wielrijders voegen die de achterhoede in ieder kolonne zullen vormen.

De brigades zullen front vormen op de transversale RUISELEDE-AARSELE.
Iedere brigade zal zijdelings tot een diepte van ongeveer drie kilometer verkennen.»

¹⁰ Zijn bij de Kalebrug in Merendree en de spoorwegbrug bij Landegem gedood: de luitenanten E. Horlait en Wittouck, wachtmeeester Roelants, brigadier Donny, de ruiters Warpy en Cales; ze waren alle van het 3de Eskadron en zijn ter plaatse begraven. Elders spreekt men van acht doden ! Daarenboven waren er nog 15 gekwetsten ! (Fonds Peteau, 4/26)

Kolonel Gillain besloot na de ingekomen berichten nopens de gevechten bij de spoorwegbrug, de Kalebrug en de kanaalkruising tot de aftocht .

Hij schreef om 12.05 u. aan het 2de Gidsen voor een terugtochtpositie uit te werken bij Reibroek/Hansbeke om de 2de en 3de Bereden Batterij, in positie W. van het gehucht, te beschermen.

Doch om 12.15 u. gaf generaal De Witte, divisiebevelhebber, zelf de opdracht over te gaan tot de uitvoering van het reeds gekregen bevel voor de aftocht.

Onder het dekkingsvuur van de kanonnen van de brigade trok men omstreeks 12.20 u. af . Met korte pauzen beschoten deze, tussen 12.45 u. en 13.15 u. de uitwegen van Merendree en Landegem.

De Duitsers van hun kant beschoten Hansbeke en verlegden hun vuur nadien zelfs nog iets W. van Hansbeke op de omgeving van de artilleriestellingen. De brigadeartillerie vervoegde dan maar de kolonne.

Om 14.00 u. kwam de Eerste Brigade in Ruiselede aan en om 15.00 u. werden de orders voor de kantonnementen bekend gemaakt.

Parmentier weet te zeggen dat het Eerste Gidsen in de gietende regen om 21.00 u. in Zwevezele aankwam.

NB: op 14 oktober zal men de gebroeders Steyaert, molenaars in Merendree, aanhouden opdat ze door het draaien van hun molen in de Veldestraat zogezegd signalen zouden hebben gegeven. Ze werden door de oprukkende Duitsers gevankelijk naar Hansbeke gebracht en er in een kapelletje langsheen de weg opgesloten. 's Anderendaags zijn ze naar Gent overgebracht doch ginds kon een familielid hun vrijspraak bepleiten ! (Davidsfonds, o.c.)

2) OPERATIES VAN DE TWEDE CAVALERIEBRIGADE (generaal-majoor Proost)

(Ondersector-Zuid vanaf Grammene tot 400 m N. van Nevelebrug)

CP: in Bellem en van omstreeks 10.15 u. in Vinkt

Iets na 08.00 u. ontving de brigadecommandant in Bellem het divisieorder voor de operaties van de lopende dag. Zijn brigade, hoofdzakelijk het Vierde en Vijfde Lansiers, moest dus naar de zuidelijke sector worden overgebracht.

In de nieuwe sector lagen reeds:

- het 2de en 4de Eskadron/5de Lansiers in reserve bij Bosstraat

- het 1ste Eskadron/5de Lansiers, plus een peloton van de 2de Compagnie Wielrijders bij Nevelebrug

- het 2de Eskadron/4de Lansiers (plus de 3de Compagnie Wielrijders) bij de wegbrug in Deinze en bij de spoorwegbrug in Grammene. De rest van het 4de Lansiers lag dus buiten zijn sector.

Aan majoor de Schietere de Loppem, commandant ad interim van het Vierde Lansiers, stuurde de brigadecommandant een bevel om een patrouille naar Deinze te zenden om de weg Deinze/Kortrijk te observeren. Deze verkenners zijn door het 2de Eskadron/Vierde Lansiers dat in Grammene lag, geleverd.

De rest dus van het Vierde Lansiers moest in Lotenhulle verzamelen. Om 09.40 u. diende de kop van de kolonne bij het kruispunt op 300 m O. van de toren van Lotenhulle te zijn ; dit is het kruispunt van de weg Deinze/Aalter met de aftakking naar de kerk van Lotenhulle.

Het 1ste Eskadron/Vierde Lansiers en de Eerste Bereden Batterij, beide in Bellem gestationeerd, kregen bericht in wegkolonne te verzamelen langsheen de weg Bellemkerk/Bellemstation om 09.00 u. ; het eskadron vóór de batterij. Dergelijke bevelen zullen ook naar Oostmolen en Aalterbrug zijn gezonden !

Het Vierde Lansiers zal uiteindelijk om 10.15 u. in Vinkt worden ondergebracht, behalve het 2de Eskadron dat in Grammene lag en zijn uitgestuurde patrouilles.

Aan het Vijfde Lansiers werd bevel gegeven om een patrouille uit te sturen naar St.-Martens-Leerne om de richtingen Deurle en Drongen te bespieden. Men nam een groep ruiters uit het 2de Eskadron/Vijfde Lansiers dat in reserve in de omgeving van Bosstraat was gelegen en onder bevel van luitenant Steyaert zal vertrekken.

Om 08.35 u. had de brigadecommandant een order laten overmaken aan de commandant van het 3de Eskadron/Vijfde Lansiers bij Landegembrug gelegen.

«Wanneer uw eskadron is afgelost door een van het Eerste Gidsen, (het zal het 4de worden) zult u zich naar Meigem begeven waar je tot nader bevel zult stationeren. Gedurende de dag zullen patrouilles actief optreden langs de kanaaloevers om iedere overtocht poging tussen Nevele en Deinze evt. te beletten.

Nevele is bezet door het Vijfde Lansiers; Deinze door een détachement van het 2de Eskadron /Vierde Lansiers en wielrijders van de 3de Cie

De staf van de 2de Brigade zal in Vinkt worden ondergebracht.»

Het 3de Eskadron/Vijfde Lansiers was het enige dat niet in zijn Ondersector-Zuid lag en dus diende verplaatst te worden. Het eskadron ontving dit bericht in Landegem om 09.45 u.

Commandant Notebaert, die reeds qua verdediging zwakker was geworden daar hij een peloton wielrijders van de Tweede Compagnie naar de kanaalkruising had gestuurd, werd inderdaad door het 4de Eskadron/Eerste Gidsen vervangen en trok dus naar Meigem.

Daar kregen ze vuur van de Duitsers die verscholen zaten in de bomen langs de kanaal op de oostelijke oever. Talrijke verkennersploegen zijn langsheen het kanaal uitgezonden.

Vanaf 09.00 u. wordt het 1ste Eskadron/Vijfde Lansiers bij Nevelebrug aangevallen en vanaf 10.20 u. zet de tegenstrever ook al zijn artillerie in.

Kolonel Xhardez van het 5de Lansiers laat om 10.20 u. aan commandant Viron (1ste Eskadron/Vijfde Lansiers) bij Nevelebrug weten dat het 2de en 4de Eskadron/Vijfde Lansiers, in reserve bij Bosstraat, bevel hebben gekregen om naar Vinkt te vertrekken. In geval van nood dient u dus ginds versterking aan te vragen. Ook in geval van aftocht moet u zich naar Vinkt begeven.

Om Deinze wat beter te beschermen laat de commandant van de 2de Brigade het 3de Eskadron/Vierde Lansiers naar Grammene aanrukken. Het moet er de Leieovertocht bewaken en waarnemen in de richtingen Machelen, Gottem en Dentergem.

Dit eskadron lost bij de spoorwegbrug van Grammene het gedeelte wielrijders van de 3de Compagnie en de manschappen van het 2de Eskadron/Vierde Lansiers af.

Deze zullen dan de verdediging bij Deinze helpen versterken door er de brug over de Leie te verdedigen.

In geval de brug over het kanaal bij Klepkouter al zou vernietigd zijn, zal de verdediging op de westelijke oever moeten ingericht worden d.w.z. bij Klepkouter zelf.

Patrouilleren langs het kanaal en de Leie N.O. en Z.W. van Deinze.

Wanneer de brigadecommandant de aanval bij Nevelebrug verneemt verstuurt hij om 11.05 u. volgend bevel aan commandant Xhardez:

«Het 1ste Eskadron/Vijfde Lansiers nu bij Nevelebrug aangevallen zal versterkt worden met het 2de Eskadron/Vijfde Lansiers en ook de automitrailleuse zal hen ter beschikking worden gesteld.

De Eerste bereden Batterij zal een positie innemen bij Kruisweg; dit is 2 km W. van Meigem.

Het 3de Eskadron/Vijfde Lansiers heeft bevel gekregen om zich naar Meigem te begeven; het 4de Eskadron/Vijfde Lansiers zal momenteel in reserve in Vinkt gehouden worden. Het 2de Eskadron/Vierde Lansiers is bij Zeveren/Deinze.»

Om 12.25 u. zal enkel de automitrailleuse er in slagen om het 1ste Eskadron bij de brug te vervoegen.

Ze wordt door commandant Viron dan belast met de beveiliging van de linkerflank.

Het 2de Eskadron/Vijfde Lansiers had minder geluk! Majoor de Mélotte besliste om het peloton Mesmaekers van 2de Eskadron/Vijfde Lansiers naar Nevelebrug te sturen om de rechtervleugel van de verdediging van Viron te verlengen. De luitenant geraakte echter door het hevig schieten van de vijand niet bij het kanaal. De rest van dit 2de Eskadron kon evenmin op de weg vorderen daar deze onder het vuur van een Duitse mitrailleuse lag.

Majoor de Mélotte besloot dan maar het terugtochtgevecht aan te gaan en gaf aan onderluitenant Mesmaekers de opdracht om blijvend de verbinding met de rechtervleugel van het 1ste Eskadron te verzekeren

De Eerste bereden Batterij had ondertussen positie genomen bij Kruisweg om de brug van Nevele en deze van Landegem te beschieten.

Om 11.35 u. ontvangt ook generaal-majoor Proost het confidentieel order nopens de geplande aftocht dat zoals gezegd om 10.45 u. was verstuurd. (zie hoger bij Eerste Cavaleriebrigade)

Hij expedieert om 11.45 u. aan majoor de Schietere de Loppem volgende instructie: (samengevat)

«In geval van aftocht zullen volgende trajecten gevolgd worden:

-het Eerste Eskadron/Vierde Lansiers de steenweg Vinkt/Aarsele
 -het Tweede Eskadron/Vierde Lansiers de aardeweg Zeveren/Kamvenhoek/Kapel Z. van Veldekenskapelleke/Aarsele
 -het Derde Eskadron/Vierde Lansiers via aardeweg Grammene/Dries/kp.5 800 van de weg Deinze-Tielt/dan tot kp.8

Bij Aarsele dan gezamenlijk de verdediging organiseren.

Het 4de Eskadron, van dit alles verwittigd, bleef voorlopig in Dentergem en patrouilleerde op de lijn Wontergem/Gottem/Ponthoek (= N.W. van Olsene)/Markegem/Ginste (= 3 500 m W.van Dentergem).

Het "steunpunt Aarsele" door het Vierde Lansiers verdedigd, vormt dus de rechterkant van de brigadeverdediging die Kanegem-Aarsele beslaat en meteen ook de rechterkant van de stellingen van de Eerste Cavaleriedivisie die op het front Ruiselede-Aarsele optreedt.

De Derde Compagnie Wielrijders volgde als beveiliging samen met het Vierde Lansiers

Een verdere aftocht is naar Koolskamp gepland.

Dit order mag enkel aan de korpsversten bekend zijn ! »

Het Vijfde Lansiers kreeg om 11.45 u. een analoog bericht door de brigade toegestuurd:

« In geval van aftocht zal de tweede groep van het regiment zich naar kp.11 van de weg Deinze-Tielt begeven waar hij te mijner beschikking zal zijn

De eerste groep zal zich op Kanegem terugtrekken via Kruisweg/Vinkt/Meulewijk/Den Duine.

Een peloton karabiniers-wielrijders van de Tweede Compagnie zal de aftocht beveiligen.

De brigade zal front vormen op de lijn Kanegem-Aarsele. Aarsele is verdedigt door het Vierde Lansiers.»

De commandant van de Eerste bereden Batterij kreeg volgend bericht toegestuurd:"

« U bij aftocht over Vinkt naar Aarsele verplaatsen. De Eerste CD vormt front op de transversale Ruiselede/Aarsele. De Tweede Brigade zal verdedigen met het Vierde Lansiers bij Aarsele en met het Vijfde Lansiers bij Kanegem. enz... »

Ondertussen gingen de gevechten bij Nevelebrug hun gang; aan de vijand werden tamelijke verliezen toegebracht.

Om 12.25 u. ontving de brigade het bevel van het HK/1 CD om af te haken.

« Ga onmiddellijk over tot de uitvoering van mijn vertrouwelijk order van 10.15 u. ».

(=naar front Ruiselede-Aarsele)

Onmiddellijk werden wiel-en motorrijders naar de regimentscommandanten, de batterijcommandant en de commandant van het Derde Wielrijders gestuurd. De aftocht begon reeds twintig minuten later onder de beveiliging van deze Derde Compagnie Wielrijders van kapitein Derenne.

Het 1ste en 2de Eskadron/Vijfde Lansiers bij Nevelebrug konden vertrekken maar de aangegeven weg lag onder een sterk Duits artilleriesvuur. De route werd dus enigszins gewijzigd; men ging over Poesele/ Beekkant/Meulewijk/Den Duine en Kanegem en dit onder de bescherming van een peloton wielrijders van de Tweede Compagnie.

Het 4de Eskadron/Vijfde Lansiers was om 14.45 u. reeds grotendeels naar Aarsele vertrokken; behalve het peloton van onderluitenant Chandelon die de positie van de Eerste bereden Batterij diende te beveiligen. Om 13.45 u. had de Tweede Cavaleriebrigade al Kanegem en Aarsele bereikt.

Om 14.30 u. verstuurde generaal-majoor Proost dan het verslag nopens de verplaatsing en de stellingname aan het HK/1 CD:

«Eerste, Tweede en Derde Eskadron /Vierde Lansiers alle bij Aarsele; het Vierde Eskadron in Dentergem en met patrouilles op de lijn Wontergem/Gottem/Ponthoek/Markegem en Ginste.

Het Eerste en Tweede Eskadron/Vijfde Lansiers in Kanegem;het Derde en Vierde Eskadron/Vijfde Lansiers in reserve in de omgeving van kp.10 500 van de weg Deinze/Tielt en met twee pelotons bij het station van Aarsele.»

Men vernam de overgave van Deinze.

Om 15.10 u. ontving de brigadecommandant een telegram van het HK/1 CD afgegeven in Ruiselede om 14.35 u.

« Zet uw mars naar Tielt verder waar gij in verbinding zult komen met de Eerste Brigade die nu in Schuiferskapelle is.»

Onmiddellijk werd de kolonne opnieuw gevormd op de weg Aarsele/Tielt en met de kop bij kp.12:

Vijfde lansiers;Eerste bereden Batterij;Vierde Lansiers;Derde Compagnie Karabiniers-Wielrijders.

Dit vóór 16.15 u. Het 4de Eskadron/Vierde Lansiers zal echter vanuit Dentergem over Driekonigen/ Kapelhoek/Hanghoek en Wittekave vervoegen.

Om 16.20 u. start de brigade en bereikt Tielt om 16.45 u.

Hier vervoegt ook het Eerste Eskadron/Vijfde Lansiers

B/ DE TWEDE CAVALERIEDIVISIE (generaal –majoor de Monge)

HK:Eeklo;vanaf de morgen van 13 oktober;daarna in Waarschoot.

De Duitsers waren dus over het zeekanaal Gent-Terneuzen gekomen bij Langerbrugge en ook Gent was ingenomen.

De opdracht van de 2de Cavaleriedivisie was dus vertragen... en verdedigen op het Schipdonkkanaal; nadien eventueel aftrekken richting Ursel
Daarom gaf de divisie nog op 12 oktober,maar in haar order voor 13 oktober,bevel om TWEE GROEPERINGEN te vormen en o.m.EEN STERKE VERKENNINGSEENHEID IN WAARSCHOOT ONDER TE BRENGEN;dus west van het Schipdonkkanaal.

A / DE GROEPERING CUMONT (commandant van het Tweede Lansiers)

CP:vanaf ongeveer 06.00 u. in Waarschoot.Deze groep bestond uit:-het Tweede Lansiers zelf
-twee compagnieën

wielrijders

-twee automitrailleuses

-een artilleriebatterij

(vervoegde niet)

Ontplooiing:

Om 05.00 u. zijn het 2de en 3de Eskadron /Tweede Lansiers vanuit Adegem,waar ze de nacht hadden doorgebracht,vertrokken over Eeklo naar Waarschoot.

Ze bouwden Waarschoot als verdedigingscentrum uit;dit van omstreeks 06.00 u.

Het 1ste Eskadron/Tweede Lansiers werd om 05.30 u. naar Kluizen (Peteau zegt naar Oosteeklo) gestuurd.Dit om de verkennersploegen van de Biolley en Crévecoeur te steunen.Tevens moesten ze met patrouilles bewakingsopdrachten uitvoeren langsheen het zeekanaal Gent-Terneuzen tussen Terdonk en Zelzate.

Het 4de Eskadron/Tweede Lansiers (commandant Nyssen) ging in steun voor de verkennersgroepen van onderluitenant de Raymond en luitenant Istasse.Hen werd Hulleken/Evergem op de weg Gent/Sleidige als positie toegewezen.

De Compagnie Wielrijders van commandant Sohier werd in Appensvoorde/Lovendegem gelegd.

Vier DÉTACHEMENTEN waren dus op verkenning uitgestuurd onder de bescherming van deze beide eskadrons:

De verkennersgroep van luitenant de Biolley met 12 manschappen van het Vierde Eskadron vertrok om 05.00 u. in Lembeke naar generaal de Monge in Waarschoot,waar hij bevel kreeg om naar de brug van Terdonk te gaan en er de vijandelijke overtocht gade te slaan.

Een détachement onder luitenant Crévecoeur werd de opdracht toegewezen de beweging van de Duitsers richting Kluizen in het oog te houden.Daarom werd het naar de overgang van Langerbrugge gezonden.Het détachement was om 05.30 u. reeds ter plaatse.

Onderluitenant de Raymond werd met zijn verkenner naar Evergem gezonden en bewaakte zodoende de weg Meulestede-Wondelgem. Dit eveneens vanaf 05.30 u.

Tenslotte weten we dat luitenant Istasse bevel ontving om de grote steenweg Gent-Eeklo te controleren bij de overgang van de Lieve. Dit moet bij het Rabot in Belzele zijn geweest !

Gebeurtenissen:

-Vanaf 08.30 u. zijn belangrijke vijandelijke groepen gesignaleerd die vanuit Zelzate in een richting W. opmarcheren.

-De vijand verscheen vóór de compagnie wielrijders van commandant Sohier in Appensvoorde omstreeks 08.15 u. Deze compagnie verliet omstreeks 08.30 u. die omgeving van de Brugsevaart en trok op Zomergem terug; nadien op Waarschoot.

-De twee afdelingen in Hulleken en in Evergem zelf meldden op hun beurt sterke kolonnes die naar Evergem/Belzele en Waarschoot oprukten. Eveneens een kolonne van Terdonk naar Kluizen gesignaleerd.

Van omstreeks 09.00 u. zal de beweging zich al eerder toespitsen in het zuiden en weldra op Zomergem, dat meteen aangevallen wordt en vlug valt !

Daarom werd om 10.15 u. op het HK/2 CD in Waarschoot de terugtocht van de Tweede Cavaleriedivisie richting Brugge bevolen !

Op de weg naar Waarschoot stoppen de wielrijders en de automitrailleuse van wachtmeester Moutart de Duitse voorhoede en doodden er enkele aanvallers. Wachtmeester Warzée brengt als trofee een bebloede Duitse helm mee !

In Waarschoot hoorde men : « une forte fusillade du côté de Somerghem; le canon se met de la partie. Les Allemands attaquent les ponts de la Lys » (lees Canal de la Lys !)

(Hist. 2me Esc./2me Lanciers-Campagne 1914-1915-1916 en handschrift in CHD, fds. Peteau, nr. 4/26)

Het gros van het Tweede Lansiers, vnl. het 3de Eskadron, verliet Waarschoot richting Eeklo iets na 11.00 u. Het HK van generaal de Monge werd hierbij door het 4de Eskadron (-) geëscorteerd.

Enkel het 2de Eskadron van het 4de Lansiers en de wielrijderscompagnie van commandant Dumoulin bleven nog even als achterhoede om de laatkomers op te vangen.

(NB: misschien is het voorval met de automitrailleuse dan te plaatsen)

Het Eerste Eskadron uit Kluizen vervoegde omstreeks 11.30 u. toen men al op weg was naar Eeklo.

Als men in Eeklo arriveerde vond men er het détachement wielrijders van luitenant Baptiste niet, dat nochtans bevel gekregen had hier te vervoegen; men stuurde dan maar de automitrailleuse van graaf Van den Burch erop uit die het détachement in Lembeke vond en hen het aftochtorder mee kon delen.

Het gros van de GROEPERING CUMONT steeg om 12.45 u. van de paarden eens ze over de brug van Balgerhoeke waren en barricadeerden er kortstondig de toegang tot de brug.

Nadat ook de achterhoede had vervoegd trok men om 13.30 u. verder op Maldegem af.

Hier werd dan een grote halte ingelegd om paarden en ruiters even te laten uitblazen.

In een relaas over de gebeurtenissen bij het Tweede Lansiers las ik dat de ruiters naast hun paarden stapten om hun dieren te sparen !

Omstreeks 15.00 u. zette de groepering de mars verder richting Oedelem, de aangegeven verzamelplaats, waar opnieuw een lange halte werd gehouden, nu om de divisie te hervormen.

Hier werd de Derde Brigade (1ste en 2de Jagers te Paard onder kolonel Fourcault) en de Vierde Brigade (4de Jagers te Paard en 2de Lansiers onder kolonel Haegemans) opnieuw samengebracht.

Van hieruit zal men dan naar Oostkamp vertrekken daar Brugge overvol lag met troepen. Men liet daartoe op het kruispunt een inlichtingspost achter om de nakomers van dienst te zijn.

Bij deze achterblijvers was o.m. een gedeelte van het Vierde Eskadron.

Het gros kwam er om 19.00 u.aan.Vlug zocht men de kantonnementen op om zich tegen de gietende regen te beschermen.

Kantonnement voor de nacht in de omgeving van Oostkamp:

- 2de Lansiers in Oostkamp
- 2de Jagers te Paard vermoedelijk in Brugge zelf
- 1ste Jagers te Paard in St.-Michiels
- 4de Jagers te Paard in Steenbrugge
- HK/2 Cavaleriedivisie in St.-Michiels

Hier vervoegde bij valavond de Compagnie Wielrijders van commandant Sohier uit Appensvoorde.

Ook de verkennersploegen van luitenanten Istasse en Crèvecoeur hadden bij valavond vervoegd.

De andere wielrijderscompagnie van commandant Dumoulin is uiteindelijk in Oostende beland !

Luitenant Renard en luitenant Belinne,die op 12 oktober met hun verkenners respectievelijk naar Kalken en Overmere waren getrokken,kwamen na heel wat omzwervingen in krijgsgevangenschap in Nederland terecht,zoals ook het 4de Eskadron (-) van commandant Nyssens.

Het Tweede Lansiers was die dag al één derde van zijn effectieven verloren.

We geven hier enkele verslagen van de verkennersgroepen:

VERSLAG ONDERLUITENANT de BIOLLEY dd.13 oktober 1914

«(...) Het Eerste Eskadron bevond zich in Kluizen en had voor opdracht steun aan mijn verkennersploeg te leveren.Ik vertrok dus uit Kluizen met twaalf mannen en wachtmeester Nottard;ik verzekerde mij van de omgeving waar het Eerste Eskadron was ondergebracht en doorkruiste het dorpscentrum van Kluizen waar we 500 m verder al op een Duitse voorhoede botsten.Het was een peloton wielrijders waarvan er twee door het Eerste Eskadron werden neergeschoten.

Ik was verplicht tijdens de vordering naar mijn waarnemingspost,die ik gekozen had in een klein bos op 200 m N. van het kasteel van Terdonk,de weg te verlaten en door de velden te trekken om aan de vijandelijke voorhoeden te ontkomen.

Van zodra in het bos beland ging ik op uitkijk en zag Duitse wielrijders,artillerie en infanterie over de brug defileren.Vier verslagen heb ik aan generaal de Monge doorgestuurd.

Op deze plaats ben ik anderhalf uur gebleven terwijl de Duitsers steeds verder de brug overtrokken.

Eens de overtocht blijkbaar teneinde was,dacht ik het regiment te gaan vervoegen in Waarschoot.

Ik passeerde Kluizen om daar het Eerste Eskadron te zoeken dat niet meer op zijn vorige plaats was;ik begaf mij naar het bosje N.W.van Kluizen om mijn paarden wat te eten te geven;het kon toen zowat 03.30 u. zijn geweest.(13 oktober)

Toen ik mij gereedmaakte om naar Waarschoot te stappen kwam de verkennersgroep van adjudant Coumans aan die zich onder mijn leiding stelde.Nog steeds vermoedend dat het regiment in Waarschoot was, op ongeveer twee kilometer,riep ik mijn verkenners samen en we stapten ,om onze paarden te sparen, rustig naar het dorp.

Op ongeveer 200 m ervan verwijderd werden we op schoten onthaald:niemand werd geraakt behalve een paard dat neerstortte.

Toen vochten we enige tijd in terugtocht en vernamen van de inwoners dat het regiment reeds drie uren vroeger in de richting van Brugge was vertrokken en er al een groep Duitse ruitery in Waarschoot lag.

Door bos en veld trokken we dan maar in de richting Eeklo,stad die we omzeilden, want we zagen vijftig ruiters bij de stad,die ons overigens ook hadden opgemerkt,want ze vuurden op ons met hun karabijnen !

Eens voorbij Eeklo kwamen we op de grote steenweg naar Brugge,waar we door een stoomtram (uiteraard betreft het hier een stoomtrein) werden ingehaald.Deze was vol geladen met

vluchtelingen die ons toeriepen dat de vijftwintig ruiters in vlugge draf richting Brugge ons achterna zaten.

Ik versnelde toen onze mars en ter hoogte van Maldegem signaleerde mijn verkenner met wacht een Duits peloton wielrijders, dat halt hield op 800 m vóór ons, en de stoomtrein overigens al had doen stoppen.

Toen meldde zich een ruiter in burgerkledij bij mij aan en stelde voor om mij door de Duitse linies naar voor te begeleiden, zeggend dat hij de streek bijzonder goed kende.

Ik wilde mij niet aan een vreemde toevertrouwen en bedankte hem, terwijl adjudant Coumans mij overigens liet opmerken dat het paard dat hij bereed een type "cavaleriepaard" was en een nummer op de hoof droeg.

Dan hebben we hem zijn paard maar afgenomen, ondanks zijn protest, omdat hij ons niet zou kunnen volgen.

Deze burger had ons heel wat tijd doen verliezen.

De ruiter van onze achterhoede diende met het karabijn herhaaldelijk op de spits van de achtervolgende Duitse voorhoede te vuren.

In galop zijn we door Maldegem naar Middelburg gestormd. Het gevecht met deze groep, waarvan ik de sterkte niet kende, durfde ik immers niet aangaan !.

Met vermoeide paarden en mannen en steeds nog met de vrees dat de wielrijders ons zouden trachten te omsingelen, draafden we naar Strobrugge en daar zag ik de Belgische automitrailleuse onder commando van onderluitenant Vanderburg.

Ik verwittigde hem dat we achtervolgd werden. Enkele minuten later enkele mitrailleurkogels en de Duitsers maakten rechtsomkeer... na het achterlaten van enkele doden.

Ik kwam in Middelburg binnen, waar onder de bescherming van de automitrailleuse ik de mannen en paarden enkele uren rust gunde. Het was toen overigens al 11.00 u. in de avond.

Maar... onderluitenant Vanderburg kwam me zeggen dat wij verplicht waren te vertrekken, daar de Duitsers naar Brugge vorderden, en we zouden afgesneden worden.

We trokken dan naar Damme, waar we overigens nog naar het noorden werden gedwongen door Duitse verkenners, en kwamen uiteindelijk in Blankenberge terecht.»

(Uit FAITS d'ARMES...p.208-210)

VERSLAG KAPITEIN-COMMANDANT NYSSENS (Hulleken/Evergem)

«(...) Reeds zeer vroeg zijn verslagen over de vijandelijke vordering in een richting west vanuit Hulleken doorgestuurd. Ons bedreigd voelend werd de korpsoverste menigmaal op de hoogte gebracht van onze benarde situatie !

Zo werd om 10.00 u. nog wachtmeester Warzée gestuurd die de kolonel verwittigde. Net op dit ogenblik begon in Waarschoot de aftocht. Warzée kon echter met het gekregen aftochtbevel niet meer bij zijn 4de Eskadron geraken. Commandant Nyssens zal dus zijn post blijven behouden en verloor hierdoor alle contact met het Tweede Lansiers.

Omstreeks 16.00 u., zich bewust van een volledige isolering, besloot hij dan maar Hulleken te verlaten, samen met de verkennersgroep van onderluitenant de Raymond , die hij moest beschermen, en die reeds van in de morgen overigens had vervoegd.

Men zou trachten Zomergem te bereiken, maar deze plaats was al van in de late voormiddag in Duitse handen !

Zich nu totaal geïsoleerd voelend trokken ze over veld en door bos in de richting Nederland en belandden uiteindelijk in St.-Laureins. Hier waande men zich wat veiliger en men zou er dus de nacht doorbrengen.

Bij dageraad op 14 oktober zou men dan langs de smalle strook tussen het kanaal en de Nederlands/ Belgische grens de kust trachten te bereiken.

Maar op 14 oktober ... al om 04.00 u. werd een vijandelijke colonne gesignaleerd en er zal een hard gevecht worden aangegaan tegen een grote overmacht.

Gevechtsposities werden ingenomen. Al vlug kwam een Duits parlementariër nader met de vraag de plaats te ontruimen om represailles op St.-Laureins te vermijden !

Hij was door schutters gevolgd die plaats namen bij ramen en zoldervensters van de huizen in de buurt.

Commandant Nyssens gaf echter een categoriek negatief antwoord.

De Duitsers ziende dat hun woordvoerder onverrichter zake terugkwam, openden het vuur en kwetsten vrijwel onmiddellijk de commandant. Pas bij zijn derde kwetsuur zal hij neerstorten, en...nog een vierde keer gekwetst, heeft men toch nog de kans gezien hem zo goed als stervende de grens over te brengen.

Na wat schermutselingen, waarbij toch enige Duitsers over de brug van het Leopoldkanaal waren geraakt, werd door enkele officieren een vergadering belegd, en men besloot naar Nederland te vluchten.

Luitenant Kervijn de Merendré bracht de zwaar gekwetste Nyssens hiervan vooraf op de hoogte die ermede instemde !

Het eskadron trok dan met de paarden en de manschappen Nederland binnen, na eerst alle munitie te hebben verschoten. Het verslag spreekt van « faisant de coup de feu de muraille en muraille, de fossé en fossé. »

Nyssens werd na zijn herstel vrijgelaten gezien hij op een berie, dus feitelijk gedwongen, Nederland was binnengebracht. Hij mocht daarom Nederland verlaten ! De andere bleven geïnterneerd.

Voor dit gevecht kreeg het 4de Eskadron een citatie op de legerdagorders !

(Naar FAITS d'ARMES, HISTORIQUES SOMMAIRE DU CORPS 2me LANCIERS, GROUPEMENT LEGER/3 DA-stencil, p.104-105 ; DE LEGERBODE, nr.89 uit 1915)

B / DE GROEPERING KOLONEL HAEGEMANS

CP: naar vermoeden ergens bij Kruipuit/Adegem

De drie regimenten Jagers te Paard zullen het gedeelte van het Schipdonkkanaal verdedigen NOORD van de Brugsevaart en tevens ook dit laatste kanaal in een richting ZUID beveiligen.

ALLE DRAAIBRUGGEN OP DE BRUGSEVAART EN DE OPHAALBRUGGEN OP HET SCHIPDONKKANAAL, DAN WEL NOORD VAN DE BRUGSEVAART, ZIJN NOG INTACT !

Ze zullen ook niet vernietigd worden daar de Jagers over geen middelen beschikken om vernielingen uit te voeren.

DE VERDEDIGING OP HET SCHIPDONKKANAAL

Van kp.24 (= Nieuwendorpe/Eeklo bij het vervoegen van de Eeklosevaart in het Schipdonkkanaal) tot kp.18 (= 200 m Z. van Daalmenbrug in Zomergem) zal de verdediging door het EERSTE JAGERS TE PAARD, nu in Maldegem gekantonneerd, worden waargenomen:

-Veldekensbrug en Langestraatbrug: 1ste Eskadron

-Stoktevijverbrug: 3de Eskadron

-Daalmenbrug: 4de Eskadron

Het 2de Eskadron dat als reserve zou fungeren is ter ondersteuning afgedeeld bij een artilleriegroep die uit de streek van Maldegem naar de zone van de 6de Legerafdeling vertrok. Het ging hier over de Eerste Groep van het 6de Artillerie, tijdelijk bij de cavalerie afgedeeld, (de groep die te Waarschoot te vergeefs werd opgewacht) en die op 13 oktober om 13.00 u. door de Zesde Legerafdeling werd teruggevraagd.

Details over de eventuele gevechten zijn niet bekend.

Van kilometerpaal 18 (= 200 m Z. van Daalmenbrug) tot kp.14 (= Sas in Durmen/Merendree) zal de verdediging door het VIERDE JAGERS TE PAARD worden waargenomen. Dit regiment had de nacht van 12 op 13 in Oostwinkel doorgebracht. Patrouilleurs hadden tijdens de nacht de toegangswegen tot de bruggen in het oog gehouden .

Het 2de Eskadron, eens om 08.00 u. in Zomergem aangekomen, werd verdeeld:

-het peloton van luitenant Devis is bij Meirlarebrug (weg naar Beke)

- het peloton van luitenant Debauche bij Motjesbrug (weg naar Lovendegem)
- het peloton van luitenant Hendecours bij Booskensbrug (weg naar Durmen)
- het vierde peloton is onder de andere verdeeld als versterking

Bij kp.17 was er geen brug (op de kaart wél een aangegeven achter het kasteel in het verlengde van de Dreef !) Zo kon het peloton Devis eveneens naar Motjesbrug worden gezonden.

Van het Eerste Eskadron lag het peloton luitenant Coomans bij de bruggen van het sas en het sas zelf met als opdracht te houden tot een peloton van het Tweede Jagers te Paard,dat de Brugsevaartverdediging voor zijn rekening zou nemen,hen zou komen aflossen.

Tenslotte zien we ook dat luitenant Van Dooren naar Lovendegem op verkenning is uitgestuurd.

Het Derde en Vierde Eskadron,elk nog met drie pelotons, waren in reserve op 400 m west van Zomergemdorp;dus juist buiten de agglomeratie in een weide langs de weg bij Nekke.

Van dit Derde Eskadron was immers ook een verkennersgroep naar Lovendegem uitgestuurd.

Omstreeks 09.10 u. liet die verkennersgroep van Van Dooren weten dat hij in contact was ter hoogte van Vellare (= ten N.W. van Lovendegem);dit met wielrijders en ruiters,o.m. husaren.

Deze Duitse patrouille is naar Lovendegem teruggejaagd maar... de verkenners konden niet verder omheen het dorp oprukken daar hun dit werd belet door hevig vuur uit huizen en hagen.

Ruiter Grauls is bij dit treffen door een lanssteek gekwetst en tevens door een schot de arm vermorzeld.

Hij is door zijn kameraden wel naar de weg naar Zomergem gebracht en zo geëvacueerd.

Op dit ogenblik was Lovendegem dus al sterk door de vijand bezet alsook alle wegen die naar de Brugsevaart liepen werden door hem gehouden.

De verkenners,profiterend van het zeer doorsneden terrein en de dichte begroeiing,konden toch ongedeerd Motjesbrug bereiken.

Omstreeks 09.30 u. begaf kolonel Morel zich persoonlijk naar Motjesbrug en inspecteerde er de stellingen door luitenant Devis ingericht.

Enkele minuten later kwamen twee Duitse wielrijders,op minder dan honderd meter gevolgd door een vijftiental andere,bij de brug aan.

Wat verder,bij de Kalvarie,zag men nog een andere groep van een veertig à vijftig wielrijders !

De kolonel liet het vuur openen en er ontstond een gevecht in regel !

Inmiddels verwittigd van het feit dat een hele compagnie wielrijders in aantocht was,liet de kolonel het peloton van luitenant Hendecourt (= Booskensbrug) en het peloton Coomans (= Sasbruggen) verwittigen dat men het terugtochtgevecht zou aangaan.

De wielrijder met deze boodschap belast bereikte zijn bestemming niet en gaf als voorwendsel aan dat gans de lengte van de kanaaloever al onder Duits geweevuur lag !

Bevel was gegeven één voor één af te haken om te stoppen ter hoogte van het 3de Eskadron in Nekke.

Ruiter Van den Broeck is ondertussen gekwetst geworden.

Bij het afhaken zien we een Duitse mitrailleur in actie komen ten noorden van Motjesbrug;dit dus vóór het peloton Devis.De pelotons van luitenant Devis en luitenant Debauche kunnen wel het centrum van Zomergem bereiken.

Ondertussen is ook het peloton van onderluitenant Hendecourt bij Booskensbrug door een overmacht overvallen.Ruiter Dictus wordt hier gedood en het paard van wachtmeester Wolfers is onder hem neergeschoten;brigadier Nys werd er voor dood achtergelaten.

Er zijn een paar verslagen overgeleverd nopens de gebeurtenissen bij de hoger vermelde eenheden:

VERSLAG van ruiter 2de klas JACQUES PHILIPPSON (2/4 JP bij Booskensbrug/pel.Hendecourt)

(...) «We waren ten zuiden in verbinding met een groep gidsen die de bruggen over de Brugsevaart hield samen met anderen van ons regiment.

De pelotons noord van ons(=Devis en Debauche) hadden bevel gekregen om het gros te vervoegen.Wij wisten dit niet want de wielrijder belast om ons dit bericht over te brengen is om een mij onbekende reden niet tot bij ons geraakt.

Op een bepaald moment ziet adjudant Drieghe van het 2de Eskadron een infanteriecolonne over Motjesbrug passeren.Daar we dachten dat de brug nog steeds in onze handen was aanzagen we deze manschappen voor Engelsen;we waren op dit ogenblik nog niet vertrouwd met de geallieerde uniformen.

Ik zelf heb deze troepen gezien en naar mijn mening waren ze met een tweehonderd.

Na deze overtocht kwam het peloton van Van Dooren van over het kanaal terug,passeerde dicht bij ons,en begaf zich via Motjesbrug naar Zomergemdorp.

De laatste mannen hadden schermutselingen gehad wanneer ze over de brug trokken,wat liet veronderstellen dat de Duitsers ook reeds tot vóór onze stellingen waren genaderd.

We vervoegden dus maar het regiment.

Wat later hoorden we enkele schoten van achter ons en van bezijden links toen we ook op weg waren naar Zomergemdorp.

Het was het peloton luitenant Coomans die in de straten van Zomergem in contact was met de troepen die we over de brug hadden zien defileren en die wij voor Engelsen hadden aanzien.

Dit peloton verloor hierbij drie mannen en vocht in terugtocht in onze richting.

Luitenant Coomans,toen hij ter onzer hoogte kwam,deed ons te paard stijgen en ook wij trokken verder in aftocht,over de velden in de richting van de Brugsevaart.

Georges Dictus was samen met wachtmeester Wolfers naar het zuiden gestuurd om te zien of er nog verbinding was met de gidsen bij het sas,op het ogenblik dat het peloton Van Dooren over Booskensbrug kwam.

Wachtmeester Wolfers heeft t pas in de nacht van 13 op 14 oktober in Brugge vervoegd,sterk onder de indruk van het gebeuren,daar zijn paard in volle galop onder hem was doodgeschoten.

Hij kon geen voldoende uitleg geven over het achterblijven van Dictus.

Enkele maanden later vernam ruiter Philippson van de familie dat hij gevonden was dicht bij het kanaal,de borst met een kogel doorboord,en dat hij in Zomergem was begraven.»

Verslag van luitenant Coomans zelf (samenvatting)

(...) « Ik was in positie bij de kanaalkruising en kreeg omstreeks 10.00 u.bevel in aftocht te gaan richting Zomergem.Toen ik er omstreeks 11.00 u. aankwam zag ik acht strijders die ik voor Engelsen aanzag en de weg Zomergem-Nekke volgden.

Ik vorderde tot een vijftiental meter van hen.Ze droegen immers geen punthelm maar een "bonnet de police porte-feuille" zoals de Engelsen !

Wantrouwig geworden door hun gedrag stuurde ik brigadier Cauberghe naar hen toe.Van dicht bij openden ze plots het vuur op ons.

Ik beval rechtsom aan mijn peloton,maar... ondertussen waren al drie ruiters gedood (wachtmeester Staes,ruiters Desmedt en Muthals) en eveneens twee paarden.

Dit gebeurde een 1000 meter(?) in een smal straatje;ik moest over een neergeschoten paard springen om mij te redden.Brigadier Cauberghe werd gekwetst toen hij naar voor ging om hun de hand te drukken.

Buiten hun bereik trachtte ik orde in de gelederen te brengen en ik vervoegde luitenant Hendecourt die zich nog met zijn peloton bij Booskensbrug bevond.Ik bracht hem van de bezetting van Zomergem op de hoogte.

Samen trokken we dan langs de noordelijke oever van de Brugsevaart af en konden ons regiment in Ursel vervoegen.

Ik signaleer speciaal het héroïsch gedrag van brigadier Cauberghe, die hoewel gekwetst, me vroeg om zijn gevallen kameraden te mogen gaan zoeken.

We kantonneerden later in de Bruggeoise nabij het station van Brugge.»

Inmiddels had kolonel Morel, commandant van het 4de Jagers te Paard, om 10.25 u. order ontvangen van de Vierde Cavaleriebrigade (kolonel Haegemans), om in geval van aftocht over Nekke op Ursel terug te trekken.

Een eskadron van het Tweede Jagers te Paard bevindt zich bij Roze/Ursel om uw aftocht eventueel te dekken en u te steunen. De rest van de brigade zal zich vanuit Oostwinkel naar kp. 7 300 van de weg Eeklo/Ursel begeven (= Brugstraat) om vervolgens de steenweg te volgen die naar het westen in de Drongengoedbossen loopt en zo verder naar Knesselare gaan.

NB: het betreft hier de gewone weg naar Knesselare, vermits men van een steenweg spreekt!

De terugtocht gebeurde stapvoets.

De achterhoede (= Derde Eskadron) bevond zich op een paar honderd meter van Nekke als enkele Duitse projectielen in de omgeving neerkwamen. Het regiment zette dan ook maar zijn aftocht naar Ursel onmiddellijk verder.

Het Derde Eskadron werd nu naar Veldstraat gestuurd op 1 km N.O. van Ursel met de opdracht de aftocht van de Vierde Brigade (Haegemans) te dekken. Deze marcheerde in hoofdzaak van Kruipuit naar de Drongengoedbossen. (lees Ursel)

Brigadier Greeven en trompetter Albrechts van dit Derde Eskadron, in de achterhoede, zijn van toen af spoorloos!

In Ursel waren geen troepen meer. De mars ging dan verder naar Knesselare.

Men stopte bij Waterloopen. (lees Westvoorde)

In Knesselare zelf vonden ze nog enkele auto's en ze trokken verder naar Oedelem. Daar bevond zich bij hun aankomen al de rest van de cavaleriedivisie die er in hervorming was.

Van Oedelem trok men door Assebroek naar Brugge waar men onderdak vond in La Bruggeoise. Het was toen 18.30 u.

VERSLAG van commandant ROTHERMEL van het Tweede Eskadron/2de J.P. die in Ursel de aftocht heeft beveiligd.

«13 oktober – 10.00 u.. Het regiment bevindt zich in Oostwinkel.

Ik krijg bevel om mij naar 1½ km O. van Ursel te begeven, op de weg Ursel/Zomergem, om de terugtocht van de eskadrons van het Vierde Jagers te Paard te beveiligen die bij de bruggen van Zomergem waren aangevallen. De terugtocht van het Tweede Jagers zal over Ursel en Knesselare verlopen.

Daar aangekomen deed ik door het 2de en 3de peloton afstappen en onder bevel van onderluitenant Bellière en wachtmeester Coune het bosje en de haag respectievelijk gelegen ten noorden en ten zuiden van de weg en vóór de laatste huizen van de agglomeratie bezetten.

Achter de eerste huizen dan werd het afgestapte eerste peloton in reserve gelegd.

Het vierde peloton (onderluitenant Hubert) was eveneens in reserve maar wel te paard, en hield ook de handpaarden van de andere bij zich in bewaking.

Het was overigens overigens belast met de bewaking van de flanken en patrouilleerde ook vóór de stelling.

Het Vierde Jagers, van bij de bruggen van Zomergem weggetrokken, stopte achter mijn opstelling.

Omstreeks 11.45 u. kreeg het Vierde Jagers te Paard een nieuw aftrekorder door.

Een automitrailleuse, bevolen door kapitein Bemelmans, kwam zich ter mijner beschikking stellen. Op mijn aanwijzen plaatste deze zich vóór mijn stelling, gedekt evenwel door enkele van mijn verkenners.

Vrijwel onmiddellijk meldde de verkenners de komst van oprukkende Duitsers langs de weg van Zomergem en tevens door de aangrenzende velden. De automitrailleuse opende het vuur, maar... kapitein Bemelmans, vrijwel onmiddellijk gekwetst aan het hoofd, diende zich achter mijn stelling terug te trekken.

Daar hij erg was gekwetst heeft de automitrailleuse hem afgevoerd naar een verbandplaats.

De Duitsers, vorderend doorheen de velden, vielen mijn pelotons te voet aan. Fracties van hen waren zelfs door de bossen noord van de weg en door het bedekte terrein in het zuiden opgerukt. We werden zelfs met omsingeling bedreigd.

Het eerste peloton onder wachtmeester L. Defraire werd met de beveiliging op de flanken belast.

Maar... om aan de omsingeling te ontkomen liet ik toch maar het gevecht afbreken en we haakten af onder de bescherming van dit eerste peloton.

GANS HET REGIMENT steeg hierbij te paard omstreeks 11.45 u.

Ik deed het eskadron stoppen iets voorbij de molen van Ursel (=500 m.0. van de kerk) behalve het tweede peloton, dat ik naar de groep huizen op 500 m NOORD van deze molen stuurde. (= Eekloseweg)

Het eerste en derde peloton bezetten ondertussen de molen en zijn omgeving.

Ook deze nieuwe stelling werd vlug door de Duitsers onder schot genomen. We trokken nu op de "carrefour central du village " terug.

Hier ook poogden de Duitsers ons te omsingelen vnl. via het zuiden.

Nadat ik het peloton dat ik naar het noorden had gestuurd nog wat had versterkt liet ik opnieuw iedereen te paard stijgen om nogmaals een ultieme stelling te betrekken, ditmaal bij de bosgrens op 1 500 m W. van Ursel. (= Pilkem)

Gedurende al deze acties heb ik voortdurend het regiment over het gebeuren ingelicht. Nadat ik om 13.30 u. vernam dat het regiment op Brugge werd teruggetrokken begaf ik mij met mijn Tweede Eskadron eveneens naar deze stad.»

(Histoire du 2me Chasseurs à Cheval, p.54)

Ten noorden van kilometerpaal 24 (= Nieuwendorpe) was het Schipdonkkanaal ook wel bewaakt, zij het in mindere mate. Zo vonden we in de morgenuren in Balgerhoeke nog de burgerwachten van Sint-Gillis en van de Brusselse agglomeratie met hun kanonnen 87 mm Krupp .

Van omstreeks de middag en tot omstreeks 14.00 u. hielden ook eskadrons van het Tweede Lansiers hier een halte met enige beveiliging juist over de brug.

En in Strobrugge zagen we de automitrailleuse van Vanderburgh opgesteld.

DE VERDEDIGING VAN DE BRUGSEVAART

West van het Schipdonkkanaal zou de Brugsevaart eveneens verdedigd worden door het Tweede Jagers te Paard in een richting ZUID.

We weten dat dit regiment de nacht in Oostwinkel had doorgebracht.

Geen enkel spoor is gevonden waaruit blijkt dat ze daar in verdediging waren opgesteld; overigens was dit kanaal verdedigd door de Eerste Cavaleriedivisie !

We verhaalden reeds de lotgevallen van het 2de Eskadron in Ursel.

Van het Eskadron de Trazignies (vestingsgidsen bij het Tweede Jagers te Paard afgedeeld) is mij niets bekend.

Van het Eskadron de Blommaert, eveneens bij het Tweede Jagers te Paard, weten we dat het met het gros van de divisie naar Brugge trok. Het kreeg om 17.30 u. bevel om zeven patrouilles vóór de infanterielijnen uit te sturen tussen Moerkerke en Maldegem. Het moet zijn dat ook daar burgerwachten waren opgesteld.

Deze patrouilles vertrokken in de nacht, werden alle op gewerschoten onthaald en verdwaalden in de duisternis ! Het eskadron was zo op een getalsterkte van vijfenzeventig manschappen teruggevallen.

In Oedelem is de Derde Cavaleriebrigade (= Eerste en Tweede Jagers te Paard) onder kolonel Fourcault en de Vierde Cavaleriebrigade (= Vierde Jagers te Paard en het Tweede Lansiers) onder kolonel Haegemans weer hervormd.

's Avonds kantonnerde ze ten zuiden van Brugge. (zie hoger)

Generaal de Monge meldt aan het GHK dat zijn divisie nog ternauwernood georganiseerd is;paarden en manschappen zijn na de talrijke schermutselingen erg vermoeid en zijn tot geen ernstige inspanningen meer in staat !

C/ DE TROEPEN ONDER GENERAAL CLOOTEN

Op zijn hoofdkwartier in Balgerhoeke,beschermd door een sterk bataljon burgerwachten van Sint-Gillis onder commandant Govaert,en met o.m.de kanonnen 87 mm Krupp van de artillerie van Brussel,kreeg luitenant-generaal Clooten om 07.00 u.van het Ministerie van Oorlog een telegram waarin werd opgelegd om de BURGERSWACHT TE ONTBINDEN .Hij zelf zegt dit telegram om 05.00 u.te hebben ontvangen.

We weten, o.m.dat de Groepering Keukler de Watlet om 07.30 u. het bericht reeds doorkreeg en al haar troepen naar Sijsele moest overbrengen.

De bevelhebbers van de kantonnementen van Ursel en Knesselare (en andere veronderstel ik) werden eveneens onmiddellijk op de hoogte gebracht.

Om 09.30 u.verzamelde generaal Clooten in Sijsele al de reeds aanwezige officieren.Luitenant-generaal Keukler de Watlet,lt.-gen.de Coune,gen.-maj.Wouters,gen.-maj.Morel de Boucle de Saint-Denis,enz... waren er aanwezig.Hij deelde hun de genomen beslissing mee.De verslagenheid was enorm!

De wapens moesten ingezameld worden in het station van Brugge.

Vele werden echter door de manschappen eenvoudig achtergelaten,in kanalen en sloten geworpen,enz...

De troepen werden aan hun lot overgelaten ! Twaalfduizend ontslagen manschappen doonden zomaar rond !

Toch hadden sommigen nog de moed om dienst in het veldleger te nemen !

«Het ogenblik is gekomen om met de hulp van onze machtige geallieerden de vijand van ons grondgebied te verjagen,dat hij met miskennis van de aangegane verbintenissen en de onschendbare rechten van een vrij volk,heeft overweldigd.» (Slotzin uit de Proclamatie van Z.M. Koning Albert,dd.13 oktober 1914).

Op 13 oktober zijn dus de laatste helft van de Meetjeslandse gemeenten door de Duitse horden onder de voet gelopen.

«Op woensdag,14 oktober 1914,'s morgens,kwamen de eerste Duitsers Knesselare langs Westvoorde binnen.» (A. RYSERHOVE,o.c.p.59 ! Hiermede was gans het Meetjesland veroverd ! ¹¹

BIJLAGE I : SLAGORDE OP 1 AUGUSTUS 1914

(KB in toepassing van de wet van 21 juli 1930:bijlage in het Staatsblad van 19 november 1930.)

1ste LA	
-2de G.Br. (2 en 22 Linie)	
-3de G.Br. (3 en 23 Linie)	
8ste,10de en 13de	De artilleriegroepen bij de
-4de G.Br. (4 en 24 Linie)	Gemengde Brigade bestaan op
dit ogenblik	al niet meer !
-3de Lansiers (staf en 4 eskadrons;cav.)	De regimenten 15 tot en met 20
-1ste Artillerie (batterijen 1 tot 12)	op 20/12/1916 opgericht.
zijn slechts	De legerafdeling bevat ook nog
2de LA	
-5de G.Br. (5 en 25 Linie)	
o.m.een	
-6de G.Br. (6 en 26 Linie)	transportkorps,een
geniebataljon,enz...	
-7de G.Br. (7 en 27 Linie)	

¹¹ Z.E.H. E.Van Butsel en koster Van Severen werden op 18 oktober aangehouden en gevankelijk meegevoerd naar Snellegem omdat een jongen op de kerktoren geklommen was.'s Anderendaags zijn ze vrijgelaten !

- 4de Jagers te Paard (cav.)
 -2de Artillerie (batt.19-33)
 3de LA
 -9de G.Br. (9 en 29 Linie)
 -11de G.Br. (11 en 31 Linie)
- de aftocht
- 12de G.Br. (12 en 32 Linie)
 -14de G.Br. (14 en 34 Linie)
 -2de Lansiers (cav.)
 -3de Artillerie (batt.37-51)
 4de LA
 -8ste G.Br. (8 en 28 Linie)
 -10de G.Br. (10 en 30 Linie)
 -13de G.Br. (13 en 33 Linie)
 -15de G.Br. (1 en 4 Jagers te Voet)
 -1ste Lansiers (cav.)
 -4de Artillerie (batt.58-72)
 5de LA
 -1ste G.Br. (1 en 21 Linie)
 -16de G.Br. (2 en 5 Jagers te Voet)
 -17de G.Br. (3 en 6 Jagers te Voet)
 -2de Jagers te Paard (cav.)
 -5de Artillerie (batt.79-90)
 6de LA
 -18de G.Br. (1 en 2 Grenadiers)
 -19de G.Br. (1 en 3 Karabiniers)
 -20ste G.Br. (2 en 4 Karabiniers)
 -1ste Jagers te Paard (cav.)
 -6de Artillerie (batt.97-108)
 CD (vanaf 12 oktober Eerste Cavaleriedivisie genoemd)
 -1ste Cavaleriebrigade (1ste en 2de Gidsen)
 -2de Cavaleriebrigade (4de en 5de Lansiers)
 -Bataljon Karabiniers-Wielrijders
 -Groep bereden Artillerie

Wat onderstreept is bestaat bij
 naar de IJzer niet meer, door
 afschaffing of samenvoeging.

(In onze teksten gebruikten we de term bereden artillerie (artillerie à cheval).

Deze verschilt van de gewone artillerie slechts door het feit dat hier het gespan het stuk (of de caisson) in galop ter plaatse brengt. De andere artillerie is wel getrokken door paarden maar dan: voortrein plus kanon of voortrein plus caisson. De mannen zitten hier op hun paarden en op de voortreinen

Het is de artillerie van de cavalerie die uiteraard het vroegst is gemotoriseerd en men sprak sindsdien van de rijdende artillerie. Een afbeelding van de bereden artillerie vind je in :

M.Harboort, Précis historique de l'artillerie à Cheval, Leuven, 1962, 65 pp.)

Op 4 oktober is dan de ONAFHANKELIJKE CAVALERIEBRIGADE opgericht (2 Lansiers, 1 en 4 Jagers te Paard, twee wielrijders compagnieën en naar vermoeden twaalf automitrailleuses.

Op 11 oktober zijn dan eenheden toegevoegd (o.m. 2 Jagers te Paard) en werd ze VOORLOPIGE CAVALERIEDIVISIE genoemd.

Vanaf 12 oktober noemt men ze TWEEDE CAVALERIEDIVISIE.

BIJLAGE II : GESELECTEERDE BIBLIOGRAFIE (BEKNOPT)

Brigade de Fuseliers Marins

RONARC'H: Souvenirs de la guerre, août_1914-septembre 1915 in Collection de mémoires, études et documents pour servir à l'histoire de la Guerre Mondiale, Paris, 1921, 355 pp.

E. VEDEL : Nos Marins à la guerre, Paris, 1916 (320 pp. vnl. pag 253)

CL. PRIEUR : De Dixmude à Nieuport-Journal de campagne d'un officier de Fuseliers Marins (octobre 1914-mai 1915, Paris, 1916, 257 pp, vnl p.26.

J. PINGUET : Trois étapes de la brigade des Marins, La Marne, Gand, Dixmude. Paris, 1918 (186 pp. en vnl deel II, p.48 en vgd.)

MINISTÈRE DE GUERRE, EM de l'Armée-Service Historique : Les Armées Françaises dans la Grande Guerre, tome 1er, 4me volume. Paris, 1933, p.288 en vgd.

CH. LE GOFFIC :Dixmude,un chapitre de l'histoire des Fuseliers Marins,7 octobre-10 novembre 1914. Paris,1915 (vnl.hfdst.III,pp 41 en vgd.)

ENGELSEN

A.CONAN DOYLE :The British Campaigns in Europe 1914-1918,London,1928,1008 pp (vnl.pp.89-99 en 118-119)

J.E.EDMONDS & A.F.BECKE:Official History of the Great War,Military operations France and Belgium,London,1926.(twee volumes tekst en twee volumes kaarten ;vnl.pp 49-65 en map 3 en 5)

TERUGTOCHT NAAR DE IJZER

M.BAULU:La retraite d'Anvers et la Bataille de l'Yser,Paris,1919 (romanvorm,o.m. p.49)

E.DOSSIN :La défense d'Anvers-La lettre de Selsaete in Le Flambeau,jg.2,nr.12 van 15 december 1919.

E.DOSSIN :La défense d'Anvers-La retraite de la 2me DA et la Royal Naval Division in Le Flambeau, jg.2,nr.11 van 15 november 1919

MONCOUSIN,Histoire de la 5me Division d'Armée in het weekblad Le Grogard (21 octobre,4 et 11 novembre 1928)

TERRITORIALE TROEPEN

P.CHAUDOIR :Campagne de la Garde à Cheval de Liège,Bruelles,1919,190 pp.

L.CLOOTEN :Le rôle de la Garde Civique dans les Flandres en 1914 in La Flandre Libérale van 22/6/1924 en L'Action Nationale,4de jg.,2de série,nr.10 dd.11/6/1924,pp.113-124.

E.JACOBS :De burgerwacht van Brussel en van de Brusselse agglomeratie (1839-1920) in Militaria Belgica,2de reeks,4 en 5.

H.MARCHANT:Historique des troupes Territoriales en Belgique en 1914-Groupement Clooten (Gardes Civiques,Gendarmeries,Corps de Volontaires),Ixelles,(vermoedelijk uit 1936)

BELGIË – ALGEMEEN

M.BAERTSOEN :La guerre de 1914-1918 .Notes d'un Gantois,Gand,1922,pp.17-23.

H.BERNARD :L'an 14 et la campagne des illusions,Bruelles,1983.(=Eerste Jagers te Voet)

C.FOUVEZ :Ordres de bataille détaillés 1914-1918,Bruelles,2me édition(handschrift in CHD, algemeen fonds /Offensief van Vlaanderen.

P.LEFÈVRE & J/LORETTE :België in de Eerste Wereldoorlog-Bibliografie in Bijdragen van het Centrum voor Militaire Geschiedenis (nr.21),Koninklijk Legermuseum,Brussel,1989.

NN:Les chemins de fer belges et la guerre Européenne (ong.190 pag.getypte tekst,CHD,vnl.pag 62,84,178 e.a.)

R.LYR :Onze Helden,Brussel,1920 (foto's van nagenoeg alle gesneuvelden)

GQG-1er Section: Organisation de l'Armée sur pied de guerre,1914.

LEGERAFDELINGEN

NB :de naam 'legerafdeling' is door ons ingevoerd als vertaling van D(ivision d')A(rmée) ;ze bestond uit twee of drie divisies en werd al van vóór de oorlog 1940 dan Legerkorps genoemd.

De uitgebreide bibliografie laten we achterwege !

Voor de verplaatsing naar de IJzer eventueel te zoeken:

-1ste Legerafdeling onder 2 en 22 ,3 en 23,4 en 24 Linieregimenten.

-2de Legerafdeling onder 5 en 25,6 en 26,7 en 27 Linieregimenten.

-3de Legerafdeling onder 9 en 14 ,11 en 12 Linieregimenten.

-4de Legerafdeling onder 8,10 en 13 Linieregimenten;1 en 4 Jagers te Voet.

-5de Legerafdeling onder 1 en 21 Linieregimenten;2 ,3 ,5 en 6 Jagers te Voet.

-6de Legerafdeling onder 1 en 2 Karabiniers;1 en 2 Grenadiers;1 Regiment Vestingstroepen.

CAVALERIE

A.PETEAU:Aperçu historique sur les mouvements et opérations des Corps et Divisions de Cavalerie en liaison avec les armées 1914-1918,Liège,1924.

NN :Pages d'histoire de l'Armée belge au cours de la Guerre 1914-1918 :reconnaitances de patrouilles de cavalerie 14-18 in Bulletin belge des sciences militaires,jg.15 (1934)

CHD,fonds Peteau, Velddagboek van de 2de Cavaleriebrigade.

CARBONELLE:Velddagboek van de Compagnie Pioniers-Pontoniers-Wielrijders 1914-1918,CHD,fonds Peteau,doos 3/10

R.LENTZ:Velddagboek van Robert Lentz,luitenant bij het 2de Eskadron/4de Lansiers (KLM)

ROTHERMEL, Velddagboekje 1914,KLM,fonds Boijen 19,inventaris 20.

DE LONGUEVILLE,Historique du 4me Chasseurs à Cheval,Saint-Pierre-Broucq,1916,CHD,getypte tekst,fonds Peteau,doos 4,farde 26

J.PHILIPPSON :Verslag nopens het gevecht bij Booskensbrug door het 2de Eskadron/4de Jagers te Paard,CHD,fonds Peteau,doos 4/26.

BIJLAGE III : SLAGORDE VAN DE CAVALERIEREGIMENTEN

Daar het in hoofdzaak de cavalerieregimenten zijn geweest die in onze gewesten zijn opgetreden geven we hier de slagorde van deze afdelingen in 1914. Deze lijst is gebaseerd op het werk van Fouvez maar door ons deels bijgewerkt in verband met gesneuvelden, geëvacueerden, enz...

EERSTE CAVALERIEDIVISIE (luitenant-generaal De Witte)

Eerste Cavaleriebrigade (De Monge, opgevolgd door luitenant Gillain/4de Lansiers; Fourcault

a.i.)

Eerste Gidsen (luitenant-kolonel de Jonghe d'Ardoye)

Iste Groep: majoor Buffin

1ste Eskadron: kapitein-commandant C. Van Langendonck

2de Eskadron: kapitein-commandant Lauwers

IIde Groep: majoor de Schietere de Loppem

3de Eskadron: kapitein-commandant Wijkerslooth

4de Eskadron: kapitein-commandant CH. Van Langendonck

Tweede Gidsen (kolonel Fourcault)

Iste Groep: majoor d' Hespel

1ste Eskadron: kapitein-commandant de Favereau

2de Eskadron: kapitein-commandant de Kerckhove d' Ouselghem

IIde Groep: luitenant-kolonel Morel

3de Eskadron: kapitein-commandant Burnell

4de Eskadron: kapitein-commandant Jolly

Tweede Cavaleriebrigade (generaal-majoor Proost)

4de Lansiers (kolonel Gillain; later majoor Haegeman a.i.; nadien de Schietere de Loppem)

Iste Groep: kpn-cdt Rouserez

1ste Eskadron: kapitein-commandant.....

2de Eskadron: kapitein-commandant Goetvinck

IIde Groep:.....

3de Eskadron:.....

4de Eskadron: Collart

5de Lansiers (kolonel Xhardez)

Iste Groep: majoor Mélotte

1ste Eskadron: kapitein-commandant Viron

2de Eskadron: kapitein-commandant Garot

IIde Groep: majoor de Renette

3de Eskadron: kapitein-commandant Notebaert

4de Eskadron: kapitein-commandant d'Houst

Karabiniers-Wielrijders (majoor Siron)

Eerste Compagnie (....

) 1ste peloton: luitenant Botman

2de peloton :luitenant Albert

3de peloton :luitenant Pelleman

Tweede Compagnie (kpn-cdt Kessler)

1ste peloton :luitenant Lardo

2de peloton :luitenant Desmedt

3de peloton :luitenant.....

Derde Compagnie (kpn-cdt Derenne)

1ste peloton :luitenant Groetaers

2de peloton :luitenant Lambrechts

3de peloton :luitenant Devos

Sectie mitrailleurs (kapitein Vandezande)

Bereden Artillerie (majoor Piette); ieder batterij twee secties

-Eerste Batterij (kapitein-commandant Verhavert)

-Tweede Batterij (kapitein-commandant Serckx)

-Derde Batterij (kapitein-commandant Janssens)

Compagnie-Pioniers-Pontoniers-Wielrijders (kpn-cdt Dujardin)

-1ste peloton :luitenant Deroover

-2de peloton :adjudant Duyver

-Derde peloton :luitenant Delanoye

Transportkorps (Stephanie)

Compagnie-Wielrijders-Telegrafisten (luitenant Barelle)

Sectie automitrailleuses

- 1ste sectie :luitenant Scouvemont
- 2de sectie :luitenant Ouverleaux

TWEEDE CAVALERIEDIVISIE (generaal –majoer de Monge)

(Vanaf 11 oktober;voordien sinds 4 oktober Onafhankelijke Cavaleriebrigade onder kolonel Cumont en vanaf 6 oktober onder kolonel Haegemans;vanaf 10 oktober Voorlopige Cavaleriedivisie onder idem . Derde Cavaleriebrigade (kolonel Fourcault van het 2de Gidsen)

Eerste Jagers te Paard (kolonel Wouters)

Iste Groep:majoer P. Van Loqueren

1ste Eskadron:kapitein-commandant P. Van Innis

2de Eskadron:kapitein-commandant Barry

IIde Groep:majoer Bontens

3de Eskadron:kapitein-commandant Laviolette

4de Eskadron:kapitein-commandant Hildebrant

Tweede Jagers te Paard (kolonel Jaminé)

Iste Groep:majoer Gracia

1ste Eskadron:kapitein-commandant de Savoye

2de Eskadron :kapitein-commandant Rothermel

IIde Groep:majoer Boverter

3de Eskadron:Kapitein-commandant Stevens

4de Eskadron:kapitein-commandant Delrée

NB:er bestond een cavalerieafdeling van Vestingsgidsen in Antwerpen onder bevel van luitenant kolonel Soucy.Hiervan waren de eskadrons van kapitein-commandant de Blommaert en van kapitein-commandant de Trazignies aanwezig.

Vierde Cavaleriebrigade (kolonel Haegemans)

Vierde Jagers te Paard (kolonel Morel)

Iste Groep:majoer T. van Lil

1ste Eskadron:kapitein-commandant Van Marcke de Lummen

2de Eskadron:kapitein de Wouters d'Oplinter

IIde Groep:.....

3de Eskadron:kapitein-commandant Willems

NB:bij het 4de Jagers had men slechts drie eskadrons.

Tweede Lansiers (kolonel Cumont)

Iste Groep:majoer Daveloose

1ste Eskadron:kapitein-commandant Morisseaux

2de Eskadron:kapitein-commandant à Speculo

IIde Groep :luitenant-kolonel Couvin

3de Eskadron :kapitein-commandant Becquevort

4de Eskadron :kapitein-commandant Nyssens

Eerste Compagnie Wielrijders (commandant Dumoulin) van 3de LA.

Tweede Compagnie Wielrijders (commandant Sohier) van 6de LA.

Artilleriegroep van de 6de Legerafdeling (die trouwens niet heeft vervoegd)

Transportkorps

Automitrailleuses (vermoedelijk twaalf en van de 3de en 6de Legerafdeling afkomstig)